

Департамент культури та взаємозв'язків з громадськістю
Черкаської обласної державної адміністрації

Комунальний заклад «Обласна універсальна
наукова бібліотека імені Тараса Шевченка»
Черкаської обласної ради

Календар пам'ятних дат Черкащини на 2018 рік

Довідково-бібліографічне видання «Календар пам'ятних дат Черкащини на ...рік» виходить щорічно починаючи від 1970 року.

На початку Календаря подається перелік дат, до найвагоміших з них (позначених астериском) вміщено біографічні та історичні довідки, короткі бібліографічні списки літератури.

Мета видання – допомогти бібліотекарям, краєзнавцям, освітянам, журналістам, студентам і учням у набутті та поширенні знань з історії рідного краю, популяризації імен діячів науки, літератури, мистецтва, пов'язаних з Черкащиною.

Укладачі:

К. С. Бугаєнко, Л. Т. Демченко,
Л. Д. Дядик, О. І. Білецька,
В. А. Тищенко, Т. О. Осіна,
Н. В. Ребякова

Відповідальна за випуск:

Л. П. Капкаєва

Комп'ютерний набір:

Л. Я. Радиш

Редактор:

В. К. Величко

*У майбутнє ми входимо,
оглядаючись на минуле
П. Валері*

Пам'ятні дати Черкащини у 2018 році

- 940 років першій письмовій згадці про м. Канів (1078).
- 485 років від дня народження та 440 років з часу смерті Івана Підкови (Іван Серпяга, Іван Вода. 1533–1578), козацького кошового отамана, гетьмана. Похований у м. Канів.
- 425 років першій письмовій згадці про селище Лисянку (1593).
- 180 років від дня народження Юхима Степановича Кримського (1838–1915), видавця, педагога, літератора і краєзнавця, який жив і похований у м. Звенигородка. Батько А. Кримського.
- 165 років від дня народження Йосипа Андрійовича Димінського (1853–1893), етнографа, лікаря і педагога, який жив у с-щі Лисянка.
- 160 років від дня народження Мордехая Яковича Спектора (1858–1925), єврейського дитячого письменника, журналіста, уродженця м. Умань.
- 160 років від дня народження Євгена Івановича Борисова (1858–1900), вченого-літературознавця, етнографа, уродженця с. Вербовець Катеринопільського району.
- 155 років від дня народження Василя Григоровича Завадського (1863–1918), композитора, хорового диригента, уродженця м. Чигирин.
- 140 років від дня народження Опанаса Михайловича Андрієвського (1878–1955), ученого-правника, громадсько-політичного діяча, члена Директорії УНР, уродженця Уманщини.

- 125 років з часу відкриття Трипільської культури археологом Вікентієм Хвойкою (1893).
- 125 років від дня народження Григорія Власовича Денисенка (1893–1964), комісара Української Центральної Ради, уродженця м. Сміла.
- 120 років Золотоніському технікуму ветеринарної медицини Білоцерківського національного аграрного університету (1898).
- 120 років від дня народження Трохима Івановича Бабенка (Отаман Голий. 1898–1921), військового діяча часів УНР, керівника Мліївської республіки, уродженця с. Хрещатик Черкаського району.
- 110 років від дня народження Григорія Якимовича Кулішенка (1908–1939), військового діяча, льотчика, народного героя Китаю, уродженця с. Черепин Корсунь-Шевченківського району.
- 100 років з часу утворення Холодноярської організації (1918).*

СІЧЕНЬ

- 1 – 75 років від дня народження Андрія Ілліча Поліщука (1943), письменника, жителя м. Тальне.

- 4 – 125 років від дня народження Миколи Михайловича Ткаченка (1893–1965), вченого-історика, літературознавця, уродженця м. Тальне.

- 7 – 225 років від дня народження Сильвестра Венжика Грози (1793–1849), польського поета, прозаїка, публіциста, представника «української школи» в польській літературі, який у 1802–1809 рр. навчався в м. Умань.

- 7 – 90 років від дня народження Якова Наумовича Лапинського (1928), композитора, педагога, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця м. Умань.

- 8 – 20 років з часу відкриття в м. Черкаси літературно-меморіального музею Василя Симоненка – музейної кімнати «Робочий кабінет Василя Симоненка» в приміщенні редакції газети «Черкаський край» (1998).

- 9 – 90 років від дня народження Миколи Тодосійовича Негоди (1928–2008), письменника, заслуженого діяча мистецтв України, колишнього жителя м. Черкаси.*

- 12 – 145 років від дня народження Василя Григоровича Кричевського (1873–1952), архітектора Музею Т. Г. Шевченка у м. Канів.

- 13 – 130 років від дня народження Лева Юрійовича Крамаренка (1888–1942), художника, уродженця м. Умань.

- 13 – 125 років від дня народження Павла Павловича Гарячого (Горячий. 1893–1943), сотника Армії УНР, уродженця с. Буда-Горобіївська Канівського району.

- 14 – 120 років від дня народження Юрія Юрійовича Горліса-Горського (справжнє прізвище – Городянин-Лісовський. 1898–1946), письменника, старшини Армії УНР, який у роки Національної революції тривалий час перебував на Чигиринщині.*
- 16 – 100 років з часу відкриття в м. Умань першої української гімназії імені Бориса Грінченка (1918).
- 18 – 100 років з часу взяття під свій контроль м. Сміла та станції Бобринська загонами Вільного козацтва на чолі з Я. Водяним (1918).
- 19 – 60 років від дня народження Івана Івановича Сухого (1958), заслуженого працівника культури України, художнього керівника Жашківського зразкового дитячого ансамблю гармоністів.
- 24 – 80 років від дня народження Олександра Леонідовича Левченка (1938–2002), електрофізика, доктора технічних наук, професора, уродженця м. Золотоноша.
- 24 – 55 років від дня народження Олександра Івановича Власюка (Сашко Лірник. 1963), актора, казкаря-лірника, телеведучого, заслуженого працівника культури України, уродженця м. Умань.
- 29 – 130 років від дня народження Гната Єрмиловича Порохівського (1888–1950), полковника Армії УНР, уродженця с. Добра Уманського району.

ЛЮТИЙ

- 370 років з початку Національно-визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького (1648–1676).
- 130 років від дня народження Панаса (Охтанася) Дмитровича Келеберди (1888–1920), військового діяча часів

УНР, отамана Вереміївської козацької сотні, уродженця с. Вереміївка Чорнобаївського району.

- 6 – 70 років від дня народження Миколи Федоровича Крамара (1948), заслуженого журналіста України, жителя м. Черкаси, Почесного громадянина Жашківського району.
- 9 – 135 років від дня народження Никифора Яковича Григоріїва (1883–1953), громадсько-політичного діяча, письменника, журналіста, члена Центральної Ради, уродженця с. Бурти Шполянського району.
- 10 – 125 років від дня народження Порфирія Андрійовича Силенко-Кравця (1893–1977), підполковника Армії УНР, уродженця м. Черкаси.
- 11 – 100 років від дня народження Михайла Кириловича Масла (1918–1984), поета, колишнього жителя с. Ковалівка Драбівського району, уродженця с. Мойсівка Драбівського району.*
- 11 – 80 років від дня народження Анатолія Максимовича Пашкевича (1938–2005), композитора, народного артиста України, колишнього художнього керівника Черкаського народного хору.
- 15 – 70 років від дня народження Наталії Василівни Віргуш (1948), письменниці, поетеси, журналістки, жительки м. Черкаси.
- 16 – 205 років від дня народження Семена Степановича Гулака-Артемовського (1813–1873), композитора, співака, драматурга, уродженця м. Городище.
- 16 – 75 років від дня народження Віталія Сергійовича Шкляра (1943), архітектора, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, уродженця м. Звенигородка.

- 16 – 65 років від дня народження Наталії Іванівни Коломієць (1953), заслуженої артистки України, актриси Черкаського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка.
- 17 – 110 років від дня народження Олекси Федоровича Влизька (1908–1934), поета, дитячі і юнацькі роки якого пройшли у с. Сигнаївка Шполянського району.
- 19 – 75 років від дня народження Василя Івановича П'ятун-Діброви (1943–2008), поета, уродженця с. Мельниківка Смілянського району.
- 24 – 145 років від дня народження Івана Тимофійовича Ротаря (1873–1905), громадсько-політичного діяча, літератора, педагога, уродженця с. Мліїв Городищенського району.
- 24 – 115 років від дня народження Федора Івановича Лаврова (1903–1980), фольклориста, літератора, кандидата філологічних наук, уродженця с. Вереміївка Чорнобаївського району.
- 26 – 120 років від дня народження Костянтина Юрійовича Пестушко (Степовий, Блакитний. 1898–1921), отамана Степової дивізії, Головного отамана Холодного Яру.
- 27 – 135 років від дня народження Сергія Михайловича Іваницького-Василенка (1883–1984), історика права, уродженця м. Золотоноша.
- 27 – 125 років від дня народження Валентина Дмитровича Отамановського (1893–1964), перекладача, історика, краєзнавця, одного із засновників Української Центральної Ради, уродженця с. Велика Яблунівка Смілянського району. У складі студентського куреня брав участь у бою під Крутами. Був репресований.
- 28 [29] – 50 років з часу відкриття у м. Черкаси фінансового технікуму (нині – Інститут банківської справи Національного банку України. 1968).

- 29 – 110 років від дня народження Олексія Сергійовича Чуприни (1908–1993), бандуриста, який довгі роки грав на Тарасовій горі у Каневі, уродженця с. Гарбузин Корсунь-Шевченківського району.

БЕРЕЗЕНЬ

- 380 років з часу повстання під проводом Я. Острянина і Д. Гуні (1638).
- 2 – 175 років від дня народження Льва Степановича Мацієвича (1843–1915), бібліофіла, літературознавця, історика, уродженця с. Безпечна Жашківського району.
- 9 – День народження Тараса Григоровича Шевченка (1814–1861), українського поета, художника, мислителя, уродженця с. Моринці Звенигородського району.
- 9 – 95 років від дня народження Алли Петрівни Коваль (1923–2009), вченого-мовознавця, доктора філологічних наук, уродженки с. Білозір'я Черкаського району.
- 9 – 75 років від дня народження Євгена Семеновича Найдена (1943), заслуженого художника України, жителя м. Черкаси.*
- 10 – 80 років від дня народження Миколи Івановича Бушина (1938), історика, краєзнавця, професора Черкаського державного технологічного університету.
- 13 – 135 років від дня народження Антона Калениковича Скороходька (1883–1954), вченого в галузі зоогієни, уродженця м. Канів.
- 13 – 125 років від дня народження Якова Максимовича Зозулі (1893–1984), військового і політичного діяча часів УНР, публіциста, уродженця с. Лебедин Шполянського району.
- 19 – 75 років від дня народження Федора Микитовича Парія (1943–2016), доктора біологічних наук, колишнього завідувача кафедри генетики, селекції рослин та біотехнології

Уманського національного університету садівництва,
уродженця с. Іваньки Маньківського району.

- 20 – 120 років від дня народження Юхима Борисовича (Хаїм Берович) Лойцкера (1898–1970), єврейського і українського літературознавця, уродженця м. Канів. У 50-х роках зазнав репресій.
- 23 – 115 років від дня народження Галини Львівни Петрашевич (1903–1999), скульптора, народного художника УРСР, заслуженого діяча мистецтв УРСР, уродженки с. Дубова Уманського району.
- 23 – 80 років від дня народження Володимира Ісаковича Циби (1938–2013), співака, музиканта, поета-пісняра, колишнього жителя м. Звенигородка.
- 24 – 190 років від дня народження Феофана (Теофана) Гавриловича Лебединцева (1828–1888), вченого-історика, церковного і громадського діяча, уродженця с. Зелена Діброва Городищенського району.
- 27 – 75 років від дня народження Юрія Петровича Іщенка (1943), заслуженого художника України, колишнього голови Черкаської обласної організації Національної спілки художників України.*
- 28 – 395 років від дня народження Романа Онисимовича Ракушки-Романовського (Самовидця. 1623–1703), державного і церковного діяча, уродженця, ймовірно, с. Романівка Тальнівського району.
- 30 – 120 років від дня народження Олексія Сидоровича Коломійченка (1898–1973), вченого-отоларинголога, заслуженого діяча науки і техніки України, уродженця м. Шпола.
- 30 – 65 років від дня народження Олексія Миколайовича Пухного (1953), письменника, жителя м. Сміла.

КВІТЕНЬ

- 2 – 100 років від дня народження Леоніда Васильовича Куличенка (1918–1977), письменника, журналіста, уродженця с. Шабельники (нині затопленого водами Кременчуцького водосховища) Чигиринського району.
- 6 – 125 років від дня народження Платониди Щуровської-Росиневич (1893–1973), українського хорового диригента і педагога, уродженки с. Вербівка Городищенського району.
- 6 – 70 років від дня народження Валентина Михайловича Пивоварова (1948), оперного співака, народного артиста України, уродженця м. Сміла.
- 7 – 125 років від дня народження Василя Степановича Василька (Миляєва. 1893–1972), режисера, актора, народного артиста СРСР, уродженця с. Бурти Шполянського району.
- 10 – 100 років від дня народження Івана Даниловича Рябоштан (1918–2008), заслуженого журналіста України, колишнього жителя м. Черкаси.*
- 11 – 165 років від дня народження Івана Якимовича Левицького (Іоакима. 1853–1921), церковного діяча, уродженця с. Драбівка Корсунь-Шевченківського району.
- 12 – 70 років від дня народження Анатолія Павловича Алексєєва (1948), художника-графіка, майстра різьби по дереву, заслуженого майстра народного мистецтва України, жителя м. Черкаси.
- 13 – 90 років від дня народження Юрія Васильовича Смолянського (1928–2005), майстра художнього слова, режисера, колишнього жителя м. Черкаси.
- 13 – 80 років від дня народження Василя Євдокимовича Перевальського (1938), художника-графіка, народного

художника України, уродженця нині зниклого с. Бубнів Золотоніського району.

- 15 – 80 років від дня народження Миколи Васильовича Ткаченка (1938–2006), художника, уродженця с. Нечаївка Черкаського району.
- 19 – 95 років з часу заснування Черкаської музичної школи №1 ім. Миколи Лисенка (1923).
- 28 – 100 років від дня народження Ірини Петрівни Мицик (1918–2001), фольклориста, краєзнавця, уродженки с. Вишнопіль Тальнівського району.
- 30 – 95 років від дня народження Івана Онисимовича Кулика (1923–1995), художника, колишнього жителя м. Черкаси, уродженця с. Моринці Звенигородського району.

ТРАВЕНЬ

– 425 років з часу загибелі Криштофа Косинського (1545–1593), керівника національно-визвольного повстання проти польського панування в Україні. Загинув під час облоги Черкаського замку.

– 195 років з часу пуску першого пароплава на Дніпрі «Бджілка» (1823), спорудженого у с. Мошни Черкаського району.

– 100 років Черкаському обласному краєзнавчому музею (1918).*

– 65 років з часу створення народного самодіяльного ансамблю танцю «Черкашанка» Центру культури, мистецтв та дозвілля «Богданів край» Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького (1953).

– 55 років з часу заснування Уманського музичного училища ім. П. Д. Демуцького (1963).

- 2 – 75 років від дня народження Петра Панасовича Коломійця (1943), журналіста, письменника, уродженця с. Білоусівка Драбівського району.
- 5 – 130 років від дня народження Георгія Семеновича Тереве́рка (1888–1912), одного з перших українських планеристів, уродженця с. Вільшана-Слобідка Уманського району.
- 7 – 105 років від дня народження Ірини Остапівни Гоменюк (1913–1989), майстрині народного декоративного розпису, заслуженого майстра народної творчості України, уродженки с. Родниківка Уманського району.
- 9 – 110 років від дня народження Івана Олексійовича Волошина (1908–1993), театрознавця, педагога, кандидата мистецтвознавства, уродженця м. Кам'янка.
- 11 – 125 років від дня народження Костянтина Іполитовича Крже́мінського (1893–1937), художника, мистецтвознавця, який жив у м. Умань. Був репресований.
- 11 – 110 років від дня народження Віталія Єлисейовича Чигирин (Чигирик. 1908–1937), письменника, журналіста, уродженця с. Боровиця Чигиринського району. Був репресований.
- 13 – 80 років від дня народження Ігора Борисовича Грушецького (1938–1996), журналіста, колишнього жителя м. Черкаси. Його прізвище занесено на Дошку пам'яті загиблих журналістів у м. Київ та викарбувано на Меморіалі журналістів у Музеї новин у Вашингтоні (США).
- 22 – 105 років від дня народження Костянтина Наумовича Гудзенка (1913–2008), педагога, краєзнавця, колишнього жителя м. Кам'янка.

- 25 – 100 років від дня народження Олександра Андрійовича Найди (1918–1997), краєзнавця, заслуженого лісівника України, колишнього жителя м. Чигирин.*
- 26 – 70 років від дня народження Миколи Володимировича Босака (1948), письменника, уродженця с. Підставки Золотоніського району.
- 26 – 250 років з початку національно-визвольного повстання Коліївщина (1768).*
- 26 – 370 років з часу Корсунської битви (1648).
- 26 – 100 років від дня народження Йосипа Ілліча Гіхмана (1918–1985), вченого-математика, доктора фізико-математичних наук, професора, уродженця м. Умань.
- 28 – 115 років від дня народження Олександри Максимівни Шулежко (1903–1994), яка під час нацистської окупації організувала дитячий притулок у м. Черкаси. Удостоєна звання «Праведник народів світу».

ЧЕРВЕНЬ

- 1 – 110 років від дня народження Івана Оникійовича Виргана (1908–1975), поета, уродженця с. Матвіївка, тепер у складі с. Кліщинці Чорнобаївського району.
- 3 – 100 років з часу Звенигородського збройного повстання (1918).*
- 3 – 90 років від дня народження Костянтина Петровича Степанкова (1928–2004), актора, народного артиста України, юнацькі роки якого пройшли в м. Умань.
- 4 – 155 років від дня народження Владислава Владиславовича Городецького (1863–1930), архітектора, який зробив значний внесок в архітектуру м. Черкаси, м. Умань та с. Мошни Черкаського району.

- 4 – 70 років від дня народження Віктора Андрійовича Олексенка (1948), графіка, живописця, заслуженого художника України, жителя м. Черкаси.
- 5 – 80 років від дня народження Федора Миновича Канака (1938–2001), доктора філософських наук, професора, уродженця с. Демки Драбівського району.
- 8 – 90 років від дня народження Едуарда Никифоровича Яворського (1928–2012), музикознавця, композитора, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця с. Лисяча Балка Катеринопільського району.
- 10 – 115 років від дня народження Микити Михеєвича Шумила (1903–1982), письменника, перекладача, уродженця с. Михайлівка Кам'янського району.
- 13 – 125 років від дня народження Дмитра Петровича Рудика (1893–1955), літературознавця, критика, який у 1918–1923 рр. жив і працював викладачем гімназії у м. Умань. Був репресований.
- 16 – 145 років від дня народження Володимира Антоновича Ольшевського (1873–1933), військового діяча, генерал-хорунжого Армії УНР, уродженця м. Умань.
- 17 – 65 років від дня народження Івана Васильовича Фізера (1953), заслуженого художника України, скульптора, професора Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.
- 21 – 115 років від дня народження Луїса Краснера (1903–1995), американського скрипаля, уродженця м. Черкаси.
- 24 – 120 років від дня народження Олени Журливої (Котова Олена Костянтинівна. 1898–1971), поетеси, уродженки м. Сміла.
- 26 – 45 років Черкаському інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля МНС України (1973).

ЛИПЕНЬ

- 110 років з початку демонстрування кіно у м. Черкаси (1908).
- 3 – 80 років від дня народження Володимира Андрійовича Гончаренка (1938), фольклориста, поета, журналіста, краєзнавця, жителя м. Черкаси.
- 8 – 75 років від дня народження Миколи Ігоровича Красюка (1943–2004), поета, перекладача, уродженця с. Вільшана Городищенського району.
- 12 – 75 років від дня народження Петра Павловича Линовицького (1943–2002), поета, журналіста, колишнього жителя м. Черкаси.*
- 16 – 125 років від дня народження Данила Порфировича Демущького (1893–1954), кінооператора, уродженця с. Охматів Жашківського району.
- 21 – 100 років від дня народження Прокопа Михайловича Крижанівського (1918–2011), педагога, краєзнавця, колишнього жителя с. Мліїв Городищенського району.
- 22 – 95 років від дня народження Анатолія Дмитровича Улітова (1923–1998), педагога, краєзнавця, Почесного громадянина с. Дубіївка Черкаського району.
- 21 – 80 років від дня народження В'ячеслава Івановича Васяновича (1938), графіка і живописця, уродженця с. Гельмязів Золотоніського району.
- 23 – 90 років від дня народження Володимира Федоровича Зубенка (1928–2007), вченого-агронома, доктора сільськогосподарських наук, академіка УААН, уродженця с. Павлівщина Драбівського району.
- 23 – 75 років від дня народження Анатолія Івановича Кузьмінського (1943), заслуженого працівника народної освіти

України, колишнього ректора Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького.

- 23 – 65 років від дня народження Надії Яківни Нікіфорової (1953), заслуженої художниці України, художника-постановника Черкаського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка.
- 24 – 70 років від дня народження Петра Яковича Чуприни (1948), музиканта, заслуженого діяча мистецтв України, народного артиста України, уродженця м. Золотоноша.
- 26 – 245 років від дня народження Іллі Федоровича Тимківського (1773–1853), професора, письменника, освітнього діяча. Дядько М. О. Максимовича. Жив на родовому хуторі Тимківщина (нині – у складі с. Богуславець Золотоніського району).
- 28 – 120 років від дня народження Павла Романовича Чамати (1898–1969), психолога і педагога, уродженця с. Бабичі Канівського району.
- 29 – 80 років від дня народження Станіслава Станіславовича Лячинського (1938), журналіста, краєзнавця, Почесного громадянина міста Звенигородка.
- 30 – 95 років з часу створення Канівського природного заповідника (1923), одного з найстаріших в Україні.

СЕРПЕНЬ

- 2 – 140 років від дня народження Іллі Максимовича Шульги (1878–1938), художника, уродженця с. Кропивна Золотоніського району. Був репресований.
- 3 – 90 років від дня народження Василя Кузьмовича Харченка (1928–2009), музейного працівника, краєзнавця, уродженця селища Стеблів Корсунь-Шевченківського району.

- 5 – 80 років від дня народження Віктора Кіндратовича Собченка (1938–2009), заслуженого працівника культури України, колишнього жителя м. Черкаси.
- 7 – 80 років від дня народження Василя Пилиповича Приза (1938–2013), поета-пісняра, лауреата літературно-мистецької премії ім. М. Старицького, колишнього жителя с. Крутьки Чорнобаївського району.
- 9 – 195 років від дня народження Олександра Олександровича Навроцького (1823–1892), поета, перекладача, уродженця с. Антипівка Золотоніського району.
- 18 – 70 років від дня народження Віктора Володимировича Гоцуляка (1948), історика, доктора історичних наук, професора Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького.
- 23 – 70 років від дня народження Валентина Івановича Хорошого (1948), заслуженого працівника культури України, директора Черкаського музичного училища ім. С. С. Гулака-Артемовського.
- 24 – 145 років від дня народження Фотія Степановича Красицького (1873–1944), художника, уродженця с. Зелена Діброва Городищенського району, внучатого небожа Т. Г. Шевченка.
- 28 – 80 років від дня народження Владлена Кузьмовича Ковтуна (1938), поета-пісняра, громадського діяча, уродженця с. Таганча Канівського району. Дитинство і юність минули у с. Нетеребка Корсунь-Шевченківського району.
- 30 – 80 років від дня народження Івана Олексійовича Єлінецького (1938), музейного працівника, краєзнавця, жителя с. Лебедин Шполянського району.
- 30 – 70 років від дня народження Тамари Федорівни Гордової (1948), заслуженої художниці України, жительки м. Черкаси.

ВЕРЕСЕНЬ

- 135 років від дня народження Василя Григоровича Іщенка (1883–1934), художника, скульптора, уродженця с. Кобринове Тальнівського району. Був репресований.
- 8 – 120 років від дня народження Наталії Михайлівни Ужвій (1898–1986), актриси, народної артистки СРСР, яка у 1915–1922 рр. вчителювала у с. Михайлівка Драбівського району та м. Золотоноша, брала участь у виставах драматичного гуртка у м. Золотоноша.
- 10 – 100 років Уманському гуманітарно-педагогічному коледжу ім. Т. Г. Шевченка (1918).
- 13 – 155 років від дня народження Дмитра Мойсейовича Петрушевського (1863–1942), історика, академіка, уродженця с. Кобринове Тальнівського району.
- 13 – 120 років від дня народження Миколи Івановича Терещенка (1898–1966), поета і перекладача, уродженця с. Щербинівка Золотоніського району.
- 13 – 40 років з часу утворення Черкаської обласної організації Національної спілки художників України (1978).
- 14 – 80 років від дня народження Валерія Леонідовича Карлаша (1938), вченого в галузі механіки, доктора технічних наук, уродженця с. Суботів Чигиринського району.
- 18 – 75 років від дня народження Василя Максимовича Яковенка (1943), краєзнавця, колишнього директора Катеринопільського районного краєзнавчого музею.
- 20 – 340 років із дня смерті архімандрита Свято-Успенського монастиря м. Канів, преподобномученика Макарія (Токаревського. 1605–1678), мощі якого нині перебувають у Свято-Михайлівському соборі м. Черкаси.

- 20 – 125 років від дня народження Сергія Федоровича Єфремова (1893–1966), військового діяча, підполковника Армії УНР, уродженця с. Зеленьків Тальнівського району.
- 21 – 80 років від дня народження Ліллі Павлівни Капкаєвої (1938), заслуженого працівника культури України, директора КЗ «Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка» Черкаської обласної ради.*
- 21 – 75 років від дня народження Сергія Миколайовича Руднєва (1943 – 2017), поета, колишнього жителя м. Черкаси.
- 22 – 70 років від дня народження Галини Олександрівни Паламарчук (1948), поетеси, уродженки с. Онопріївка Тальнівського району.
- 29 – 60 років від дня народження Сергія Миколайовича Кваші (1958), вченого-економіста, заслуженого діяча науки і техніки України, уродженця с. Велика Севастянівка Христинівського району.

ЖОВТЕНЬ

- 1 – 125 років від дня народження Олексі Івановича Макушенка (1893 – ?), підполковника Армії УНР, уродженця селища Лісянка.
- 8 – 130 років від дня народження Михайла Харлампійовича Пилипенка (1888–1953), заслуженого артиста України, уродженця с. Носачів Смілянського району.
- 8 – 75 років від дня народження Вячеслава Івановича Супрунова (1943–1995), заслуженого артиста України, колишнього актора Черкаського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка, уродженця с. Сигнаївка Шполянського району.
- 8 – 70 років від дня народження Володимира Сергійовича Головковського (1948), заслуженого журналіста України,

колишнього головного редактора газети «Черкаський край», уродженця смт Катеринопіль.

- 8 – 50 років від дня народження Володимира Михайловича Щербатюка (1968), доктора історичних наук, професора, педагога, краєзнавця, уродженця с. Почапинці Лисянського району.
- 9 – 50 років з часу відкриття у селищі Стеблів Корсунь-Шевченківського району Літературно-меморіального музею І. С. Нечуя-Левицького (1968).
- 11 – 70 років від дня народження Людмили Василівни Тараненко (1948), письменниці, заслуженого працівника культури України, жительки м. Черкаси.
- 13 – 95 років від дня народження Михайла Івановича Сікорського (1923–2011), історика, краєзнавця, Героя України, заслуженого працівника культури України, уродженця м. Чигирин.
- 14 – 75 років від дня народження Раїси Опанасівни Кириченко (1943–2005), співачки, народної артистки України, Героя України, яка в 1968–1983 рр. була солісткою Черкаського народного хору.*
- 18 – 65 років від дня народження Анатолія Тимофійовича Горбівненка (1953), поета, гумориста, жителя м. Сміла.
- 19 – 75 років з часу спалення фашистськими загарбниками с. Вдовичине Чигиринського району (1943).
- 20 – 135 років від дня народження Петра Олександровича Єфремова (1883–?), літературознавця, критика, професора, уродженця с. Пальчик Катеринопільського району. Був репресований.

- 22 – 120 років від дня народження Теофана Яремовича Фіялка (1898–1970), поета, уродженця с. Косенівка Уманського району.
- 23 – 285 років від дня народження Хоми Трохимовича Тихорського (1733–1814), вченого-лікаря, уродженця с. Домонтів Золотоніського району.
- 23 – 125 років від дня народження Пилипа Омеляновича Козицького (1893–1960), композитора, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця с. Летичівка Монастирищенського району.
- 28 – 125 років від дня народження Андрія Івановича Ємченка (1893–1964), вченого-фізіолога, доктора біологічних наук, професора, уродженця с. Михайлівка Кам'янського району.
- 30 – 110 років від дня народження Раїси Львівни Троянкер (1908–1945), поетеси, уродженки м. Умань.
- 31 – 135 років від дня народження Михайла Олександровича Злобинця (Злобинців. 1883–1937), поета, кобзаря, уродженця м. Золотоноша. Був репресований.

ЛИСТОПАД

- 100 років газеті «Черкаський край» (1918).
- 85-ті роковини вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 рр. в Україні.
- 55 років з часу заснування Черкаської центральної міської бібліотеки імені Лесі Українки (1963).
- 1 – 120 років від дня народження Дмитра Івановича Бедзика (1898–1982), письменника, організатора і першого директора Музею історії Корсунь-Шевченківської битви (1945).
- 3 – 95 років КВНЗ «Корсунь-Шевченківський коледж ім. Т. Г. Шевченка» Черкаської обласної ради (1923).

- 7 – 135 років від дня народження Леоніди Миколаївни Баланівської (1883–1960), співачки, уродженки м. Шпола.
- 8 – 100 років від дня народження Марії Антонівни Шкаліберди (1918–1998), краєзнавця, колишнього директора Кам'янського літературно-меморіального музею О. С. Пушкіна і П. І. Чайковського.
- 8 – 80 років від дня народження Дмитра Андрійовича Абакумова (1938), музейного працівника, краєзнавця, жителя с. Конельська Попівка Жашківського району.
- 13 – 75 років від дня народження Валентини Павлівни Кононцевої (1943), заслуженої артистки України, колишньої актриси Черкаського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка.
- 14 – 110 років від дня народження Павла Яковича Куценка (1908–1983), графіка, заслуженого художника України, уродженця м. Кам'янка.
- 18 – 95 років від дня народження Михайла Григоровича Іванченка (1923–2015), письменника, краєзнавця, художника, колишнього жителя с. Гусакове Звенигородського району.
- 18 – 80 років від дня народження Василя Григоровича Латанського (1938), письменника, уродженця с. Луківка Катеринопільського району.
- 21 – 80 років від дня народження Михайла Кузьмовича Наснка (1938), літературознавця, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, уродженця с. Гуляйполе Катеринопільського району.
- 21 – 70 років від дня народження Михайла Дмитровича Коваля (1948), фольклориста, соліста-бандуриста, заслуженого працівника культури України, жителя с. Великий Хутір Драбівського району.

- 22 – 75 років від дня народження Ніни Василівни Корсунь (1943), письменниці, жительки м. Сміла.
- 24 – 150 років від дня народження Віктора Дмитровича Замирайла (1868–1939), живописця, уродженця м. Черкаси.
- 24 – 100 років від дня народження Віктора Марковича Лагози (1918–2002), байкаря, поета-гумориста, уродженця м. Канів.
- 25 – 180 років від дня народження Івана Семеновича Нечуя-Левицького (Левицький. 1838–1918), письменника, уродженця селища Стеблів Корсунь-Шевченківського району.*
- 30 – 100 років від дня народження Зої Іванівни Василенко (1918), музикознавця, фольклориста, кандидата мистецтвознавства, уродженки с. Ташлик Смілянського району.
- 30 – 80 років від дня народження Андрія Юхимовича Чорнодіда (1938), архітектора, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, уродженця с. Нове Місто, тепер у межах м. Монастирище.

ГРУДЕНЬ

- 100 років з часу створення Руськополянського самодіяльного народного етнографічного хору «Поляни» (1918).
- 1 – 55 років від дня народження Віталія Васильовича Масненка (1963), історика, професора Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького.
- 2 – 165 років від дня народження Григорія Костянтиновича Ходоровського-Мороза (1853–1927), композитора і піаніста, уродженця хутора Коханівка, нині у межах с. Свічківка Драбівського району.

- 8 – 80 років від дня народження Андрія Федоровича Коцюбинського (1938–2011), письменника, журналіста, уродженця с. Загородище Чорнобаївського району.
- 11 – 85 років від дня народження Михайла Єфремовича Іщенка (1933), лікаря, краєзнавця, громадського діяча, заслуженого працівника культури України, жителя м. Канів.
- 14 – 75 років з часу визволення м. Черкаси від фашистських загарбників (1943).*
- 17 – 100 років від дня народження Марка Якимовича Варшавчика (1918–2001), вченого-історика, архівіста, заслуженого діяча науки України, уродженця м. Сміла.
- 17 – 65 років від дня народження Володимира Трохимовича Поліщука (1953), літературознавця, професора Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького.
- 23 – 95 років від дня народження Олександра Станіславовича Ренькаса (1923–2008), заслуженого архітектора України, колишнього головного архітектора Черкаської області.
- 24 – 220 років від дня народження Адама Міцкевича (1798–1855), польського поета, який у лютому 1825 р. гостював у маєтку Г. Головінського у селищі Стеблів Корсунь-Шевченківського району.

**100 років з часу утворення
Холодноярської організації
(1918–1922)**

Досить, Господи!
Нині рабом не помру.
Додалося рішучості й сили,
Як зібралися хлопці в Холоднім Яру,
Як гарячі ножі освятили...

Василь Лютий¹

Холодний Яр – гори, густі ліси, яри здавна служили для мешканців навколишніх поселень місцем сховища від ворогів. Дивні ці місця посеред одвіку сумирної селянської землі: хащі, незрозумілі чужому стежки створили природну й невидиму фортецю. Здавна тут збирався народ для підготовки повстань. Літописом гніву і помсти українського народу стали Хмельниччина, Коліївщина, «Чигиринська змова», Чигиринські аграрні хвилювання, які були попередниками доби визвольної боротьби ХХ століття. Певно, сама місцевість відбилася і на своєрідному характері жителів, які ніколи не визнавали чийсь над собою влади. Вони ж бо самі собі господарі...

У 1918 році Холодний Яр стає центром визвольної боротьби українського народу за свою державність та споконвічні жадання селянства про землю і волю. Жителі села Мельники Чигиринського району на прохання ігумені Мотронинського монастиря (щоб вберегти його від пограбування) у 1918 році створили загін самооборони під керівництвом місцевого вчителя Олексі Степановича Чучупака. До складу загону входило 22 особи. З часом селяни Мельників та навколишніх сіл звернулися з проханням створити новий відділ до старшого брата Олексі – Василя Чучупака, колишнього прапорщика царської армії. До новоствореного відділу ввійшло 400 осіб. У 1919 році загін перетворився на полк, Василя Чучупака було обрано полковником, а його брат Петро Чучупак зайняв посаду начальника штабу. Щоразу поповнюючись, чисельність полку сягала 2000 чоловік. Згодом військове об'єднання перетворилося на справжнє повстанське угруповання, що мало 15-тисячну армію та контролювало понад 25 навколишніх сіл. Так утворилася Холодноярська організація, часто звана ще й як Холодноярська республіка,

¹ Лютий В. Холодний Яр – Пісні повстанців (зі всієї України) [Електронний ресурс] : [сайт] / Василь Лютий // Українські марші і військові пісні. – Текст. дані. – Режим доступу: https://vk.com/topic-19373493_30420786 (дата звернення: 11.04.17). – Назва з екрана.

бійці якої називали себе гайдамаками, а своїх командирів – отаманами (на згадку про минувшину).

За даними дослідника Холодноярської організації Р. Ковалю до «Холодноярської держави» входили села і хутори, розташовані безпосередньо на території Холодноярського лісового масиву, а саме: Суботів, Чмирівка, Рублівка, Полуднівка, Новоселиця, х. Вдовичий, Іванівка, Матвіївка, Головівка, Івківці, х. Кресельці, Мельники, Медведівка, Зам'ятниця, Деменці (тепер Чигиринського району), Лубенці, Куликівка, Жаботин, Завадівка, Флярківка, Михайлівка, Ребедайлівка, Ревівка, Косари, Грушківка, Лузанівка, Райгород, Тимошівка, Юрчиха, Баландине (нинішнього Кам'янського району, Чубіївка Черкаського району, Голов'ятине, Залевки, Малий Бузуків, Сунки, Плєскачівка Смілянського району. Також більше десяти сіл Олександрівського району нинішньої Кіровоградської області. Кожне село було окремою частиною бойової організації Холодного Яру, поділялося на «дієву» та «резервову» сотні, хоча в 1919 році не всі вони підпорядковувалися Холодноярській організації. Наприклад, Суботів, Івківці, Новоселиця, Чигирин становили вотчину суботівського отамана Свирида Коцура, засновника Чигиринської республіки, супротивника Василя Чучупака. Лише після загибелі С. Коцура у квітні 1920 року ці населені пункти приєдналися до Холодноярської організації.

Керівництво Холодноярської організації визнавали й прибережні села (вгору по Дніпру до Черкас: Рацеве, Тінки, Боровиця, Топилівка, Сагунівка, Худяки, Лєські та інші), чигиринські села, що розкинулися на берегах Тясмина (Погорільці, Чорнявка, Трушівці, Худоліївка та інші). Підпорядковувалися Холодному Яру й вереміївські отамани Панас Келеберда та Іван Савченко-Нагірний, отаман Іван Полтавець-Остряниця із с. Балаклея Смілянського району, смілянський отаман Яків Водяний, голова Уманського повстанкому Петро Дерещук.

Крім збройної боротьби, Холодноярська організація вела велику політичну й адміністративну роботу на контрольованій території, представляючи інтереси уряду УНР. Цивільна й судова влада на місцях перебували в компетенції сільських віче та сільських отаманів. Своєрідна архаїчна демократія: селяни делегували вираження своєї волі – земляку-отаману. Рада отаманів визначала політику вольниці: з ким і проти кого боротися, скільки бійців виставити до спільного партизанського війська, що ділилося на полки, батальйони. А ще у партизанській республіці діяли клуби, хори і навіть театри. А Холодноярський повстанком на звільнених від більшовиків територіях організовував сходи селян, наради, розподіляючи вільні землі між малоземельними і безземельними селянами.

Холодноярська організація пройшла три етапи свого існування: становлення (весна 1918–весна 1919), розбудова (весна 1919–вересень 1920), занепад (жовтень 1920–кінець 1922). Найвизначнішою воєнною акцією холодноярців було визволення Черкас від денікінців 31 грудня 1919 р. спільно з більшовиками на прохання останніх. Загалом, у 1919 році Холодний Яр перетворився на своєрідну базу українського опору. Тут мали надійний притулок виснажені частини військ УНР, які піднімали бойовий дух холодноярців і «зцементовували» їхні збройні сили.

В Україні тоді склалась надзвичайна ситуація: з півночі поширювався наступ більшовицької армії, з півдня – армії Денікіна. І лише Холодний Яр непохитно стояв жовто-блакитним острівцем серед виру війни. У грудні 1919 р. розпочався зимовий похід армії УНР углиб України. Три з'єднання – Запорізьке, Київське і Волинське – вирушили кожне своїм напрямком. 20 лютого 1920 р. Запорізька група пробилася до Холодного Яру. І це влило нові надії в серця люду Холодноярщини. Цілий місяць загін Юрка Тютюнника рейдував Золотоніщиною. І все ж зимова «відлига» 1920 р. тривала недовго. На Чигиринщині вкорінювалася радянська влада, і, згідно з ухвалою повстанкому, Холодноярська організація перейшла на нелегальне становище. Та повстанський рух розростався по всій Україні. Навесні 1920 р. до Холодного Яру привів свій загін осаул війська Кубанського Ф. Уваров, який порозумівся з В. Чучупаком. Вони об'єднали свої сили і разом стали боротися проти радянської влади.

1920 рік був роком найбільшої активності холодноярців і піку Холодноярської республіки, але періодом найбільш кровопролитної боротьби. День 12 квітня 1920 року став трагічним для Холодного Яру – у нерівному бою з більшовиками загинув головний отаман Василь Чучупак. Зрадник привів на нараду холодноярців загін будьонівців, які оточили лісничівку і полонили ватажків. Василь з ручного кулемета розігнав ворожу лаву і вирвався з оточення на своєму арабському скакуні Зірці. Та потім кулемет заклинило, Василь відстрілювався з револьвера, а останню кулю пустив собі в скроню. Не здаватися живцем – така вже древня воїнська етика. Після загибелі В. Чучупака Холодноярський полк не розпався, а продовжив боротьбу. Він перетворився на бригаду, яка складалася з трьох куренів. Отаманом було обрано І. Т. Деркача, уродженця с. Жаботин Кам'янського району, офіцера царської армії, який добре знав холодноярські нетрі. Боротьба тривала ще три роки. Іван Деркач керував збройними силами регіону Холодний Яр під час антирадянського повстання (весна–осінь 1920 року), яке охопило край від Дніпра до Єлисаветграду.

З різноманітних причин керівництво організації часто зазнавало змін. Посаду головного отамана Холодного Яру по чергово займали такі непересічні особистості як: Іван Деркач, Кость Пестушко (Степовий-Блакитний), Іван Гонта (Лютий-Лютенко), Пилип Хмара, Іларіон Завгородній. Творили вони організацію не навколо свого імені, а навколо національної ідеї. Вік провідників був зовсім молодий – 22-24 роки. Холоднорярці мали два прапори: один жовто-блакитний, а інший – чорний, з тризубом посередині і з написом «І пові новий вогонь з Холодного Яру!». Саме в Холодному Яру було започатковане повстанське вітання «Слава Україні!», з відповіддю «Україні слава!», яке потім УПівці змінили на «Героям слава!». Саме вони вперше висунули ідею, оформлену у гасло Холодного Яру: «Воля України – або смерть!».

Холоднорярці не брали полонених. Коли посунули каральні загони червоних, повстанці їх негайно засікали, як би вони не ховалися: цілі загони солдатів, експедиції чекістів, що прибували грабувати небідних тутешніх селян, просто безслідно зникали. Останнє, що встигали почути карателі, було вовче виття чи вороняче каркання – умовні сигнали партизанів. В часи Другої світової війни сюди прийшли армії третього рейху. Але в Холодний Яр без крайньої потреби німці навіть не потикалися, навіть уникали ночувати у ближчих до нього селах...

Холоднорярська організація проіснувала до 1922 року. Останнім з головних отаманів Холодного Яру був Герасим Нестеренко-Орел. На придушення повстанців у Холодний Яр були кинуті регулярні частини із кінної армії С. Будьонного. «Вогнем і мечем» проходили вони по повстанських селах Холоднорярщини. Останнім випробуванням, що призвело до занепаду організації стала так звана операція «Заповіт», завчасно спланована чекістами, добре обдумана, підступно реалізована за допомогою зрадників. 30 вересня 1922 року на з'їзді у м. Звенигородка усіх присутніх отаманів заарештували без жодного пострілу. Проте, навіть у полоні, в стінах Київської в'язниці, ватажки повстанців перебили охорону, захопили зброю і спробували звільнитись. Під час нерівного бою всі вони загинули смертю героїв. Залякування населення, ряд «амністій», поступова відміна «продрозкладки» і введення НЕПу сприяли відходу населення від повстанської боротьби. Однак, окремі загони діяли в Холодному Яру у 1924, 1925 і навіть у 1926 роках, про що свідчать архівні матеріали.

Історія своє слово сказала про холоднорярських лицарів, які поклали свої голови за незалежність нашої держави. До 1941 р. майже всі холоднорярці потрапили в безжальний механізм кривавої сталінської машини знищення. Нащадкам залишається лише гідно вшановувати пам'ять про них.

У жовтні 1996 року в Кресельцях, на місці останнього бою отамана Василя Чучупака, відкрито пам'ятний знак холодноярцям, а 2003 року у с. Мельники – пам'ятний знак Героям Холодного Яру. Щороку у квітні, до Мельників звідусіль з'їжджаються українці, аби вшанувати пам'ять про В. Чучупака та його козаків-побратимів. 9 жовтня 2010 року в селі Мельники відкрито пам'ятник Юрію Горлісу-Горському. В селі є Вулиця Братів Чучупаків. На початку 2016 р. провулок Тельмана у м. Черкаси був перейменований на вулицю Братів Чучупаків. У грудні 2016 р. український суд реабілітував 10 отаманів Холодного Яру і Чорного Лісу, останніх засуджених радянською владою до розстрілу.

Холодноярська організація в українській історії явище важливе і значуще, хоча й недостатньо вивчене. Вона є прикладом того, як «невеликі числом, але незламні духом, можуть успішно боротися з незрівнянно сильнішим ворогом».

ЛІТЕРАТУРА:

Коваль, Р. Історія Холодноярської організації / Р. М. Коваль. – Київ : Іст. клуб «Холодний Яр» ; Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – 104 с.

Мельниченко, В. Холодний Яр : героїка боротьби / Василь Мельниченко // Мельниченко В. Черкащина в добу Української революції 1917–1921 рр. : навч. посіб. – Черкаси, 2016. – С. 94–121.

Чучупак-Завалішина, Л. Душею з вами : спогади Лідії Чучупак-Завалішиної, дочки нач. штабу полку гайдамаків Холодного Яру Петра Чучупака. – Київ : Риф, 2005. – 112 с.

Героїзм і трагедія Холодного Яру / [заг. ред. Р. М. Ковалю]. – Київ : Незборима нація, 1996. – 316 с.

Ляшко, Ю. Холодноярська «республіка» 1918–1922 років / Юрій Ляшко // Місто на скелястих берегах Тясмину. – Кам'янка, 1999. – С. 35–39.

Коваль, Р. М. Начерк до історії Холодноярської організації 1917–1922 років / Роман Коваль // Коваль Р. М. Повернення отаманів Гайдамацького краю. – Київ, 2001. – С. 194–220.

Щербатюк, В. Холодноярська республіка / Володимир Щербатюк // Край козацький. – Київ, 2004. – С. 193–294.

Солодар, О. І. Як були коцурці... / Олександр Солодар. – Черкаси : [Вид. Чабаненко Ю. А.], 2009. – 40 с. : фот. – (Невідома Чигиринщина).

Гуля, Н. І. Холодний Яр на історичній карті України / Н. І. Гуля, Н. П. Лавріненко // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2004. – С. 224–232.

Легоняк, Б. І повіяв вогонь новий з Холодного Яру / Богдан Легоняк // Залізнякові читання : матеріали Другої учн. наук. краєзнав. конф. – [Черкаси, 2010]. – С. 24–28.

Бушин, М. І. Холодноряська республіка // Бушин М. І., Лазуренко В. М. Витоки державності. Чигиринщина. – Черкаси, 2006. – С. 132–139.

Дмитрук, В. Холодноряська республіка (1917–1924 рр.) / В. Дмитрук // Дмитрук В. Вони боролись за волю України : [моногр.]. – Луцьк, 2007. – С. 394–407.

Лютій-Лютенко, І. Вогонь з Холодного Яру : спогади / отаман Іван Лютій-Лютенко ; [ред. С. Кравець]. – Детройт : Hamtramck Printing, 1986. – 151 с. : іл.

Горліс-Горський, Ю. Холодний Яр : роман у 2-х ч. / Юрій Горліс-Горський. – Черкаси : «Інтроліга TOP», 2015. – 410 с.

Пономаренко, М. Холодноряська республіка / Михайло Пономаренко // Холодний Яр. – 1996. – № 5. – С. 79–84.

Макарюк, В. Василь Чучупак у спогадах односельців / Віта Макарюк // Чигирин. вісті. – 2016. – 23 квіт. (№ 16). – С. 3.

Сабадишина, Ю. Висвітлення визвольної боротьби та історичного значення Холодноряської організації в українському інтернет-просторі [Електронний ресурс] / Юлія Сабадишина. – Текст. дані. – Режим доступу: www.cdvr.org.ua/sites/default/files/statti_konkurs/Sabadyshyna_stattya.pdf (дата звернення: 03.04.2017). – Назва з екрана.

9 січня
90 років від дня народження
письменника
М. Т. Негоди
(09.01.1928–11.09.2008)

Степом, степом йшли у бій солдати,
Степом, степом – даль заволокло.
Мати, мати стала коло хати,
А кругом
В диму село.

М. Негода

Хто в Україні не знає пісні-реквієму «Степом, степом»! Зал Черкаської філармонії завмирав, коли звучав цей твір Анатолія Пашкевича і Миколи Негоди у виконанні Ольги Павловської.

Микола Тодосійович Негода народився 9 січня 1928 року у с. Бузуків Черкаського району. На щастя, залишився живим у страшні дні голодомору 1932 – 1933 років. Перед війною, у 1941 році, закінчив 5-й клас, 13-річним став підпільником, а згодом – бійцем партизанського загону Петра Дубового у Холодному Яру.

Микола Негода все своє життя, за винятком тих років, коли навчався на факультеті журналістики Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, а з 1952 по 1956 рік – у Московському літературному інституті ім. М. Горького при спілці письменників СРСР, жив і працював на Черкащині, землі своїх предків:

*Тут я жив, тут зростаю.
Тут ходив я в широких степах.
Поміж нив, поміж трав
Я вітрами на сонці пропах.
І в гаях, на лугах між отав
Брав снаги я у росяних трав —
Свою долю пісенну шукаю...
Йду до вас і вклоняюсь гаям,
І лугам, і широким степам —
Пісню вашу вертаю я вам.*

З іменем М. Т. Негоди на Черкащині пов'язана ціла літературна епоха. Він був одним із організаторів і незмінним редактором літературно-мистецького альманаху «Дніпрові зорі», де публікувалися перші твори молодих

авторів новоутвореної у 1954 році Черкаської області. Микола Негода був одним з тих, хто стояв біля витоків Черкаського літературного об'єднання, а згодом – обласної письменницької організації, з 1977 по 1988 рік її очолював. Не одному поколінню творчої молоді він допоміг стати на крило.

«Степом, степом» – візитівка до творчої сторінки поета, прозаїка, драматурга, публіциста Миколи Негоди. Адже крім цієї пісні, за котрою поета знали, знають і ще довго пам'ятатимуть у нашій країні й далеко за її межами, Микола Негода написав дванадцять поетичних збірок, драматичну поему «Дума про Кобзаря», історичну драму «Гетьман», нариси «Галина Буркацька» та «Данило Нарбут», документальну повість «Говоритиму з віками», бувальщини «Пиріжки з пасльоном», іронічно-трагедійну повість «Лукава слава, або Літопис Влада Вершка», романи «Холодний Яр», «Божа кара», «Отаман Мамай», автобіографічну повість «Сповідь перед собою», книгу вибраних творів «Пісня на рушникові».

Микола Негода, як і більшість письменників періоду суцільного більшовицького потопу, пройшов непростий творчий шлях. Від уславлення кремлівських зір у книжці «Ростуть сини», 1955 р. через роки й роки автор прийшов до розуміння пагубної тієї ідеології і її практичного втілення (роман «Отаман Мамай», 1997 р.). Цей роман є своєрідною ідеологічною корекцією першого роману письменника «Холодний Яр». У передмові до останнього свого роману М. Негода зазначає, що цим твором «спокутується перед пам'яттю полеглих холодноярців, мужніх борців за волю і незалежність України».

Як зазначає дослідник творчості письменника Володимир Поліщук, «і за природою свого творчого обдарування, і за світоглядом, і за вдачею Микола Негода є особистістю значного громадянського темпераменту. За комуністичного режиму навіть свої речі «на злобу дня» він писав талановито..., писав це зі щирою вірою в правильність того, що робив».

Поетична творчість М. Негоди вирізняється простотою форми, мелодійною ліричністю, глибоким психологічним змістом:

*Комусь, мабуть, і не відомо,
Яка то розкіш і краса –
Лягти горілиць від утоми
І глянуть просто в небеса...*

*І на ріплі, пропахлий нею,
До тих, до незбагнених меж
Із полем, сонцем і землею
На хвилях вічності пливеш.*

Пісенність – то одна з ознак лірики поета. Такі пісні на слова М. Негоди, як «Летять білі чайки», «Земле моя, земле», «Над колискою сина», «За полем розлогим», «Чигиринська дума», «Діброва зелена» - стали окрасою репертуару Черкаського народного хору та багатьох професійних і самодіяльних колективів, відомих співаків. Деякі з цих пісень довгий час вважалися народними.

У багатогранній творчості М. Негоди шевченківська тематика є наскрізною. Його перу належить поетично-пісенний триптих «Тарасова мати», «Тарасова земля», «Тарасова верба», цикл віршів «Тарасовими шляхами».

*Благословенна канівська земля
З її узгір'ям і крутизною схилів.
О, як багато серцю промовля
Мовчання на Тарасовій могилі!*

Аналізуючи творчість Миколи Негоди, літературознавець Володимир Поліщук зазначає, що 80–90-і роки для М. Негоди були дуже непростими, болючими і він гідно пройшов той шлях внутрішнього самовідродження. Знаковими плодами його «нового народження» стали збірка «Чорний біль», за яку поет отримав обласну Симоненківську премію, і роман «Отаман Мамай».

«Лебединою піснею» М. Негоди стала збірка вибраного «Пісня на рушникові»:

*Багряне багаття запалює схід,
Викочує сонце з-за гаю.
Юний мій друже, рушаймо в похід
Дорогами рідного краю.
Поглянь, як туман виповзає з низин,
Росою вмиває запилені трави.
Зі сну пробудився старий Чигирин –
Столиця гетьманської слави...*

Колеги по перу відзначають, що найістотнішою рисою характеру письменника була доброта, здатність радіти творчому успіхові колеги, як своєму власному. Російський письменник Віктор Астаф'єв свого часу відзначив, що таку пісню, як «Степом, степом» здатна написати тільки добра, тільки чиста людина.

Микола Тодосійович Негода – почесний громадянин Черкас, лауреат обласної літературної премії ім. Василя Симоненка, заслужений діяч мистецтв України. Йому надано почесне звання «Незгасний талант». Він нагороджений орденами Вітчизняної війни, «Знак Пошани» (двома), «За мужність», «За заслуги» III ступеня та багатьма медалями.

Літературознавець Володимир Поліщук відзначає, що «Микола Негода у своїй творчості завжди був і лишається українцем, сином своєї землі, залюбленим у її красу і людей...»:

*Не навтішався волею,
Не переслухав юрму...
Все, що відведено долею,
З вдячністю, земле, прийму.
Візьмеш мене до себе
В лоно своє земне.
Тільки б не вмовкнув щебет,
Коли вже не стане мене...*

Рідна земля взяла у своє лоно Миколу Тодосійовича Негоду 11 вересня 2008 року, але життя триває, щебет не вмовкає... І пам'ять про поета живе.

ЛІТЕРАТУРА:

Твори М. Негоди

Пісня на рушникові : вибр. твори / [Микола Негода]. – Черкаси : [Вид. Чабаненко Ю. А.], 2007. – 470 с.

Осоння : поезія / Микола Негода. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2006. – 27 с.

Нарбутівка : поема / Микола Негода. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2006. – 20 с.

Сповідь перед собою / Микола Негода. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2006. – 301 с.

Божя кара. Отаман Мамай : роман / Микола Негода ; передм. В. І. Захарченка. – Черкаси : Брама-Україна, 2005. – 456 с.

Лукава слава або Життєпис Влада Вершка : іронічно-трагічна повість / Микола Негода. – Вид. 2-е, доп. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2005. – 60 с.

Новолітуймо! : [поезії] / Микола Негода. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2005. – 36 с.

Колотнеча : лірика, гумор / Микола Негода. – Черкаси : Брама, 2004. – 32 с.

Дух пращура : вірші / Микола Негода ; передм. Володимира Поліщука. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2003. – 80 с.

Предтечі і сучасники : [поезії] / Микола Негода. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2003. – 20 с.

- Пізня зустріч** : [лірика] / Микола Негода. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2003. – 20 с.
- Спалах** : поема / Микола Негода. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2003. – 15 с.
- Спекотне літо** : [поезії] / Микола Негода. – Черкаси : Брама, 2003. – 80 с.
- Навчений пес** : сатира й гумор / Микола Негода. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2002. – 20 с.
- Пиріжки з пасльоном** : бувальщини / Микола Негода. – Черкаси : Сіяч, 1998. – 98 с.
- Данило Нарбут** : нарис про життя і творчість художника / Микола Негода. – Черкаси : Сіяч, 1996. – 44 с. : іл.
- Гетьман** : [драм. поема] / Микола Негода ; передм. Ніни Мазур. – Черкаси : Сіяч, 1995. – 68 с.
- Чорний біль** : вірші, поеми / Микола Негода. – Черкаси : Сіяч, 1994. – 72 с.
- Степом, степом** : поезії / Микола Негода. – Київ : Дніпро, 1988. – 219 с.
- Промовляють очі** : вірші, поема / Микола Негода. – Київ : Рад. письменник, 1985. – 86 с.
- Зерно на долоні** : поезії / Микола Негода. – Київ : рад. письменник, 1981. – 69 с.
- Говоритиму з віками** : док. повість / Микола Негода. – Київ : Молодь, 1977. – 96 с.
- Холодний Яр** : роман / Микола Негода. – Київ : Рад. письменник, 1971. – 323 с.
- Галина Буркацкая** / Николай Негода. – Киев : Госсельхозиздат УССР, 1960. – 50 с.
- Ростуть сини** : поезії / Микола Негода. – Київ : Рад. письменник, 1955. – 94 с.

Про М. Негоду

- Негода, М.** Автобіографія / Микола Негода // Наш Микола Негода : спогади. – Черкаси, 2009. – С. 2–3.
- Поліщук, В. Т.** Слово про Миколу Тодосійовича // Поліщук В. Т. Вибране. [Т.] 3. Під прапором неба. – Черкаси, 2013. – С. 27–33.
- Поліщук, В. Т.** «Хай час розсудить...» : до 70-ліття Миколи Негоди // Поліщук В. Т. Вибране. [Т.] 3. Під прапором неба. – Черкаси, 2013. – С. 3–17.
- Поліщук, В. Т.** Помаранчевий «метелик» Миколи Негоди // Поліщук В. Т. Вибране. [Т.] 3. Під прапором неба. – Черкаси, 2013. – С. 18–23.

Поліщук, В. «Тарасові шляхи» Миколи Негоди // Поліщук В. Шевченківські студії. – Черкаси, 2015. – С. 235–240.

Микола Негода : [про нього. Оповідання для дітей] / Микола Негода // Гілочка : письменники Черкащини – дітям : посіб.-хрестоматія / авт.-упоряд. В. Т. Поліщук. – Черкаси, 2002. – С. 202–210.

Наш Микола Негода : спогади / ред. і упоряд. В. Поліщук. – Черкаси : [Вид. Чабаненко Ю.], 2009. – 203 с. : фот.

Збірка спогадів письменників, журналістів, артистів про М. Негоду.

Листування з Миколою Негодою / [І. Світличного, М. Комісарової, М. Чабанівського, П. Жура, Д. Кононенка, С. Реп'яха, І. Рядченка, В. Астаф'єва] / упоряд. Володимир Поліщук // Холодний Яр. – 2011. – № 1. – С. 144–161.

Білоус, Г. Пам'яті Миколи Негоди / Григорій Білоус // Сім Муз. – 2008. – № 2. – С. 13.

14 січня
120 років від дня народження
громадсько-політичного діяча, письменника
Ю. Ю. Горліса-Горського
(14.01.1898–27.09.1946)

Коли я впаду... мою кров
вип'є рідна земля, щоб
виросити з неї траву для коня
того, хто стане на моє місце...
Юрій Горліс-Горський

Юрій Юрійович Горліс-Горський (справжнє прізвище – Городянин-Лісовський; псевдонім – Залізняк) – письменник-мемуарист, журналіст, громадсько-політичний діяч, учасник української революції 1917–1921 років.

Народився 14 січня 1898 року у с. Демидівка на Полтавщині в сім'ї офіцера російської армії. Закінчив Олександрівське реальне училище (Полтава, 1915) та Новочеркаську козачу школу (1916). Учасник Першої світової війни. В роки Національної революції – хорунжий Богданівського полку Запорізької дивізії, до якого вступив у віці 20 років. На початку лютого 1920 року, під час Зимового походу, коли Запорізька дивізія перебувала в околицях Холодного Яру, Юрій занедужав і був змушений лишитися на лікування у Мотронинському монастирі, де в той час розміщувався штаб полку гайдамаків Холодного Яру. Після лікування мав наздоганяти свою частину та холодноярці,

яким бракувало старшин з військовим досвідом, переконали його лишитися. Обравши прізвисько Залізняк, Юрій прийняв призначення осаулом 1-го куреня полку гайдамаків, ставши одним з найближчих помічників курінного Івана Петренка та Головного отамана Василя Чучупака.

У Холодному Яру Юрій Городянин-Лісовський зустрів справжніх українців, готових боротися за свободу до смерті. Один рік кровопролитної боротьби на Чигиринщині він запам'ятає назавжди і на основі своїх спогадів напише роман «Холодний Яр». «Випадкова хвороба змінила життя Юрія Городянина-Лісовського: в Холодному Яру торкнувся він серця України, знайшов друзів, бойовою дружбаю з якими пишався все життя; тут він відчув гіркий щем втрат і поразок та щастя продовження боротьби за свободу Батьківщини. А Холодний Яр знайшов у ньому захисника і вдячного літописця. Холодний Яр повністю заповнив Юрія. Все своє подальше життя він мавив ним, мріяв повернутися на ці, за його висловом, «святі місця»...

У Холодному Яру Юрій не тільки багато здобув, але й пребагато втратив, – насамперед, — друзів... і кохану дівчину Галю... Трагічно-кривава історія їхнього кохання вразила не одне покоління читачів».¹

У 1921 році Ю. Городянин-Лісовський перебрався до Львова, а 1922 року повернувся в Наддніпрянську Україну як зв'язковий уряду УНР. Проводив підпільну роботу. Тричі був арештований ЧК і ГПУ – у 1920-му, 1923-му і 1924-му роках. Карався у тюрмах Вінниці, Києва, Полтави. Щоб врятуватися, симулював психічне захворювання. Втік з Херсонської психіатричної лікарні у квітні 1932 року.

1932 року Ю. Горліс-Горський оселяється у Львові. Тут береться за перо. Перший твір «Ave dictator», присвячений Сталіну, побачив світ 1933 року, а 1935, за сприяння митрополита Шептицького, вийшла перша частина роману «Холодний Яр». Друга – побачила світ 1937 року. Роман мав великий успіх. У Львові вийшли його книги «Отаман Хмара» (1934), «У ворожому таборі: Образки з підпільної роботи в Україні : Спогади із казематів ГПУ» (1935). Написав Горліс-Горський і драму «Отаман Хмара або В чотирикутнику смерті». Наприкінці 1930-х років завершує роботу над романом «Між живими трупами», який так і не вийшов друком. Публікувався в журналах: «Літопис Червоної калини», «Наш клич», «Вісник», «Дажбог», а також у газетах «Вісті», «Українські вісті», «Українська думка» та інших.

У 1938–1939 роках Горліс-Горський брав активну участь у відновленні української державності на Закарпатті. Внаслідок угорської окупації Карпатської України емігрував до Румунії, потім до Югославії і, врешті,

¹ Коваль Р. «Україна... Чому це слово таке болюче?!» // Горліс-Горський Ю. Холодний Яр. – Київ, 2006. – С. 6–7.

опинившись у Франції, планує виїхати до Канади на запрошення української діаспори. Але з початком Другої світової війни, вбачаючи у ній історичну нагоду здобути самостійність України, знову поринає у вир збройної боротьби: після нападу СРСР на Фінляндію, їде туди і веде розвідницьку діяльність у Ленінграді, а з 1941 року очолює український відділ радіостанції у Берліні.

На початку 1942 року Горліс-Горський оселяється у Рівному – тодішньому адміністративному центрі України, де працює як журналіст. У газеті «Волинь», редагованій відомим письменником Уласом Самчуком, друкує спогади «Їх прийшло дванадцять». Здійснюється мрія письменника – він відвідує Холодний Яр, зустрічається з батьками Петра і Василя Чучупаків, організовує відновлення могили Василя Чучупака – на металевому хресті прикріплює тризуб.

Повернувшись до Львова, Ю. Горліс-Горський одружується з Галиною Талашук. «Яким я пам'ятаю Юрка? – згадувала Галина Іванівна. – В першу чергу він був «безнадійним» романтиком, що дуже яскраво просочується в «Холодному Ярі»... Саме тому цей твір мав велику популярність... Письменником його не можна назвати, на це він мав куцу освіти, але з природи людина дуже інтелігентна, з широким діапазоном бачення, надзвичайно гуманна... Вірний уенерівець... дисциплінований вояк і великий прихильний Петлюри... Любив жінок і, коли став славним, мав великий успіх у них у Львові, але до одруження в той час не дійшло...».¹

Після закінчення Другої світової війни Ю. Горліс-Горський з сім'єю проживав у таборі для переміщених осіб в м. Новий Ульм (Німеччина). 25 вересня 1946 року у подружжя народилася дочка Лариса (Леся), а 27 вересня цього ж року Юрій Горліс-Горський загинув за до кінця не з'ясованих обставин.

Але й смерть не зупинила воїна-письменника – він продовжував іти в життя своїми книжками. Його «Холодний Яр» витримав 16 видань, розійшовшись по світу загальним накладом близько 150000 примірників. У 1994 році роман, нарешті, було перевидано в уже Незалежній Україні. Нині, як і колись, у 1930-ті роки, на цій книзі будуть виховуватись тисячі справжніх українців, задля яких творив, боровся і загинув великий українець Юрій Горліс-Горський.

У 2010 році у Холодному Яру (с. Мельники) відкрито пам'ятник Горлісу-Горському. У м. Кам'янка одна з вулиць носить його ім'я.

¹ Коваль Р. «Україна... Чому це слово таке болюче?!» // Горліс-Горський Ю. Холодний Яр. – Київ, 2006. – С. 17.

ЛІТЕРАТУРА:

Твори Ю. Горліса-Горського

Холодний Яр : роман у 2-х ч. / Юрій Горліс-Горський ; [передм. Л. Лісовської]. – Черкаси : Інтроліга-ТОР, 2015. – 411 с. : іл.

Холодний Яр : [Док. роман] / Юрій Горліс-Горський ; вступ. ст. Романа Ковалю. – 8-е вид., випр., доп. – Київ [та ін.] : ВФ «Відродження», 2006. – 432 с. : іл.

Холодний Яр : роман у 2-х ч. / Юрій Горліс-Горський ; вступ. ст. Романа Федоріва. – Львів : Червона калина, 1992. – 341 с.

Холодний Яр [Електронний ресурс] : спомини осавула 1-го куреня полку гайдамаків Холодного Яру : [звукозапис] : аудіокнига. В 2 ч. / Юрій Горліс-Горський ; читає П. Бойко. – Електрон. звук. дані. – Київ : Наш формат, [2015?]. – 2 електрон. опт. рвук. диска (CD-ROM).

«Ми ще повернемось» : спогади, повість, поезії, док., листування / Ю. Ю. Городянин-Лісовський ; [ред.-упоряд. Р. Коваль]. – Київ [та ін.] : Іст. клуб «Холод. Яр» [та ін.], 2012. – 430 с. : іл.

Про Ю. Горліса-Горського

Міти Холодного Яру : або післямова [М. Мироненка до кн. «Холодний Яр» вид. у Лондоні 1967 р.] / [редагув. Н. Лавріненка]. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2012. – 43 с.

Коваль, Р. Револьвер і перо як життєва необхідність / Роман Коваль // Горліс-Горський «Ми ще повернемось!» : спогади, повість, поезії, док., листування / Ю. Ю. Горліс-Горський. – Київ [та ін.], 2012. – С. 9–86.

Коваль, Р. «Україна... Чому це слово таке болюче?!» / Роман Коваль // Горліс-Горський Ю. Холодний Яр : [док. роман] / Юрій Горліс-Горський. – Київ [та ін.], 2006. – С. 4–20.

Федорів, Р. Про документ часу й таємничого автора «Холодного Яру» / Роман Федорів // Горліс-Горський Ю. Холодний Яр : роман у 2-х ч. – Львів, 1992. – С. 3–9.

Файзулін, Я. Маючи в перспективі розстріл, зрозумів : симуляція божевільня може стати для мене порятунком : автор роману «Холодний Яр» Юрій Горліс-Горський співпрацював з радянською та польською розвідками / Ярослав Файзулін // Країна. – 2016. – № 36. – С. 47–50 : фот.

Лісовська, Л. Передмова [до роману «Холодний Яр»] / Лариса Лісовська // Горліс-Горський Ю. Холодний Яр : роман у 2-х ч. / Юрій Горліс-Горський. – Черкаси, 2015. – С. 9–10.

Безуглий, В. Донька автора знаменитого «Холодного Яру» Юрія Горліса-Горського Лариса Лісовська про батька, про перипетії з його книгами й трішки про себе / Володимир Безуглий // Нова Доба. – 2014. – 11 груд. (№ 95). – С. 12 ; 18 груд. (№ 97) – С. 12.

Добро, П. Холодний Яр досі промовляє до нас словами Горліс-Горського / Петро Добро // Козац. край. – 2011. – 23 верес. (№ 13). – С. 6.

Котов, А. «Дівоча» розвідка / Анатолій Котов // Черкас. край. – 2011. – 8 черв. (№ 43). – С. 7.

Слесарєва, А. «Холодний Яр живий...» / А. Слесарєва // День. – 2011. – 16 лют. (№ 27). – С. 8 : фот.

Курило, Р. Холодний Яр гуртує українців : [у с. Мельники на Чигиринщині відкрито пам'ятник Ю. Горлісу-Горському] / Р. Курило // Літ. Україна. – 2010. – 21 жовт. (№ 38). – С. 1, 3 : фот.

Герасимова, Г. П. Горліс-Горський Юрій Юрійович / Г. П. Герасимова // Енциклопедія історії України : в 5 т. – Київ, 2004. – Т. 2 : Г–Д. – С. 167.

11 лютого
100 років від дня народження поета
М. К. Масла
(11.02.1918–27.12.1984)

Земле дніпровська моя!
В селах твого понизов'я
Весен сплива течія,
Через які перейшов я:
В поті чола – на сівбі,
Босим – по стернях у спеку,
Змоклим – в дощі голубі
Через жита під веселку...
Михайло Масло¹

З Драбівщиною пов'язане усе життя поета, воїна, педагога Михайла Кириловича Масла. Він народився у с. Мойсівка, більшу частину життя прожив у с. Ковалівка, вчителював у навколишніх селах. Та сьогодні його ім'я відоме

¹ Масло М. Земле дніпровська Моя! : [вірш] / Михайло Масло // Масло М. День прибуває : лірика. – Київ, 1962. – С. 5.

далеко за межами Черкащини, адже творчість Михайла Масла вивчається в усіх загальноосвітніх школах України. Творчість, яка завжди наповнена соками і пахощами рідної землі – Придніпров'я, і звучать вірші поета, то як стогін Дніпра-Славутича, то як голос душі людської, то як пісні-самоцвіти, що линуць над широкими степами:

*Час писав і, певне, ще напише
Не одну історію віків.
З усього святого найсвятіше –
Рідний край, земля твоїх батьків.
(«Земля твоїх батьків»).*

Сніжної морозної ночі під місячним сяйвом і блиском зірок 11 лютого 1918 року у с. Мойсівка Драбівського району у бідній селянській родині Масла Кирила Ілліча та Марини Федорівни народився син Михайло. Батько вчив малого хлопчика поважати працю сільського трудівника, мати ж сіяла в душі Михайла зерно любові до української пісні, розуміння краси рідної землі. Михайло Кирилович закінчив Мойсівську, а згодом і Шрамківську середню школу. Навчався добре та відмінно. Перші твори були написані в шкільні роки, його вірші друкували районні газети у 1935–1936 роках. Після закінчення середньої школи у 1937 р. Михайло був направлений в Капустинську школу старшим піонервожатим. Саме там, працюючи з дітьми, відчув своє педагогічне покликання, тому тієї ж осені вступив на заочний відділ Лубенського вчительського інституту.

Другу світову війну пройшов рядовим стрілецького полку I-го та II-го Українських фронтів, мав нагороди. Після війни повернувся до вчительської діяльності, якій присвятив близько 40 років. У 1956 р. Михайло Масло закінчив мовно-літературний відділ Черкаського педагогічного інституту та розпочав свою педагогічну діяльність у Ковалівській школі, де працював учителем української мови та літератури 26 років. З 1960 по 1972 рр. був директором цієї школи. Всім своїм еством Михайло Кирилович заохочував учителів до творчості, до пошуків нових форм та методів навчання та виховання дітей. Жив скромно у шкільній квартирі разом з дружиною й двома синами. Був у нього окремих двірник, що потопає у квітах, тут же стояли вулики...

Поряд з педагогічною діяльністю М. К. Масло знаходив час для написання віршів. Почав друкуватися з 1951 року, протягом життя видав 10 поетичних збірок. З 1957 року поет – член Спілки письменників України. Неодноразово запрошувався на з'їзди як почесний делегат. Основні мотиви творчості – краса рідної землі, любов до дітей, пошуки справжнього щастя в житті. Вийшли з друку такі збірки поета: «Дорогою в поле» (1956), «Гроно» (1956), «Земля батьків» (1960), «День прибуває» (1962), «Від імені сіл» (1963),

«Жайворонки» (1966), «Спалахи» (1970), «Літо» (1978), «Передчуття весни» (1982), «Вінок з колосків» (1986, вийшла після смерті), поема про народну художницю К. Білокур «Як зацвіли троянди». Письменник своїм поетичним словом закликав любити рідний край, землю, отчий дім хліборобів:

*Земля – велика трудівниця,
У неї з кожного листка,
Мов піт рясний, роса іскриться
І ручайками обтіка.*

(«Земля велика трудівниця»).

Літературна спадщина М. Масла вагома і значуща, а ще багатобарвна, цікава, самобутня. Але серед усієї різноманітності тем і мотивів творчості поета виділяються основні: прославлення хліборобської праці сільських трудівників, гімн любові – основі всього сущого на землі. Це поезії: «Хліб-сіль», «Колос», «Городище», «Архітектори землі», «Подвиг» та багато інших. Школа, вчителі, учні – близька і рідна поетові-педагогу тема, якій присвячені поезії: «Старий учитель», «Десятикласниця», «Після свята випуску шкільного» та інші. Значну кількість творів складають вірші про кохання, любов, що характерно для всіх без винятку поетів світу. У збірці «Передчуття весни» вони зібрані в один цикл під назвою «Принеси мені радість»:

*Принеси мені радість до хати,
Як веселку, себе принеси –
Захмели серце усміхом знади
Неземної твоєї краси...
Повтори, як колись, од порога:
– Ось і я. Зустрічай! Не чекав?..
А сама з-під дощу босонога,
В білій блузочці, що без рукав, –
Ніби зліплена з сонця, гаряча,
Тихо руку мені простягла...*

Всі твори М. К. Масла – і поезії, і поеми – це висока громадського звучання лірика, наповнена глибоким змістом тогочасного сьогодення поета і історичного минулого нашого народу. Вони не втратять свого пізнавального, виховного значення, доки живі будуть українці і українська держава.

Михайло Кирилович Масло помер у повному розквіті творчих сил на 66 році життя 27 грудня 1984 року. Похований у с. Ковалівка. Вдячні драбівчани, шануюючи світлу пам'ять славного земляка, в 1985 році відкрили музей М. Масла в с. Ковалівка. Музей розміщено в 3-х кімнатах шкільної квартири, в якій весь час жив поет. Сьогодні це сільське вогнище культури, яке кожного року відвідує велика кількість екскурсантів.

У 1988 році місцевим колгоспом та редакцією районної газети було засновано районну премію імені Михайла Масла за кращі твори та публіцистичні виступи в пресі. Проіснувала вона до розвалу СРСР. І от у лютому 2015 року на творчому заході, присвяченому поету-педагогу, було вирішено її відродити. Драбівська районна рада і Драбівська районна державна адміністрація за підтримки Черкаської обласної організації Національної спілки письменників України заснували щорічну літературну премію імені Михайла Масла для заохочення професійних і непрофесійних літераторів до творчих пошуків у галузі літератури, до створення високохудожніх поетичних і прозових творів про українське село, красу рідної природи та працю на українській землі.

2018 рік буде на Драбівщині роком Михайла Масла:

*Поет не вмира, а згорає
І жар його збурених слів
Не гасне в розливі розмаю
Грядущих осяяних днів,
Бо вічна енергія серця,
Що навіть в лиху оту мить,
Коли і само вже не б'ється,
У пісні продовжує жить...
(«Поет не вмира, а згорає...»).*

ЛІТЕРАТУРА:

Твори М. К. Масла

Вінок з колосків : поезії / Михайло Масло ; передм. М. Негоди. – Київ : Радянський письменник, 1986. – 93 с.

Передчуття весни : поезії / Михайло Масло. – Дніпропетровськ : Промінь, 1982. – 63 с.

Літо : поезії / Михайло Масло. – Київ : Радянський письменник, 1978. – 100 с.

Гроно : вибр. поезії / Михайло Масло. – Київ : Дніпро, 1977. – 174 с.

Спалахи : поезії / Михайло Масло. – Київ : Радянський письменник, 1970. – 79 с.

Жайворонки : поезії / Михайло Масло. – Київ : Веселка, 1966. – 71 с.

Від імені сіл : вірші та поеми / Михайло Масло. – Київ : Держлітвидав УРСР, 1963. – 187 с.

День прибуває : лірика / Михайло Масло. – Київ : Молодь, 1962. – 51 с.

Земля батьків : поезії / Михайло Масло. – Київ : Радянський письменник, 1960. – 70 с.

Дорогою в поле : лірика / Михайло Масло. – Київ : Радянський письменник, 1956. – 62 с.

Про М. К. Масла

Дробний, І. Вишнева гілка Михайла Масла : [спогади про поета] / Іван Дробний // Дробний І. За пагорбами літ. – Черкаси, 2006. – С. 338–349.

Михайло Масло (11.02.1918–27.12.1984) // Літературно-мистецький вернісаж Черкащини : метод.-бібліограф. матеріали. – Черкаси, 2013. – Вип. 11. – С. 3–10.

Головко, Т. В. «Дорогу до мене так легко знайти...» : [розробка уроку про поета М. Масла] / Т. В. Головко, В. М. Головко // Пед. вісн. – 2010. – № 4. – С. 45–48.

Харченко, М. Він любив свій рідний край, землю, отчий дім і хліборобів / М. Харченко // Драбівщина. – 2017. – 10 лют. (№ 13/14). – С. 3.

Безуглий, В. «Я землю батьківську люблю, Моя колиска – Придніпров'я» / Володимир Безуглий // Нова Доба. – 2015. – 3 берез. (№ 18). – С. 8.

Литовченко, Н. Пам'яті поета і громадянина / Н. Литовченко // Драбівщина. – 2012. – 10 лют. (№ 13/14). – С. 4 : портр.

Відновлено літературну премію поета Михайла Масла // Драбівщина. – 2015. – 6 берез. (№ 19/20). – С. 3.

Михайло Кирилович Масло нар. 11 лютого 1918 пом. 27 грудня 1984 [Електронний ресурс] // Родовід : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: uk.rodovid.org/wk/ Запис: 545105 (дата звернення: 30.05.17). – Назва з екрана.

**9 березня
75 років від дня народження
художника
Є. С. Найдена
(09.03.1943)**

Постать черкаського художника Євгена Найдена посідає чільне місце серед митців сучасного українського арт-простору, а роботи його давно й добре відомі по всьому світу.

Народився Євген Семенович в евакуації, в м. Ойрот-Тура Алтайського краю. Коли хлопчику було близько трьох років, родина повернулася до Черкас.

Батько – Семен Платонович Найден був відомим черкаським журналістом, працював у редакції газети «Черкаська правда» (тепер «Черкаський край») і у співавторстві з О.В. Тканком написав книгу, присвячену історії Черкас. Мама – Анна Оскарівна – знаним черкаським лікарем.

Визначною творчою особистістю є старший брат Євгена Семеновича – Олександр Семенович Найден – лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка 2010 р., доктор мистецтвознавства, поет, прозаїк.

Серед художніх вражень дитинства – знайомство із відомим петербурзьким художником Володимиром Кузнецовим, який був другом сім'ї і написав портрети матері й батька. Коли Євген визначився, що хоче стати живописцем, почав відвідувати майстерні і навчання у черкаських художників Івана Кривецького, Володимира Смоляра, Валентина Кукоби.

На початку 1960-х рр. Євген Найден навчається у Ленінградській художній школі «Таврійській» і працює маляром на реставраційних роботах на площі Декабристів. Майже щоденно відвідує Ермітаж, переважно зали малих голландців, Рембрандта і Сезанна, відкриває для себе Шагала, Малевича, Модільяні.

З 1962 р. – Київ, знайомство з А.Г. Петрицьким і приватні уроки аж до смерті Анатолія Галактіоновича (1964 р.). Інтелектуальний та естетичний вплив видатного авангардиста на учня був величезним – саме він обдарував його духом пошуку та експериментаторства.

Згодом Євген Найден повертається до рідного міста і стає студентом філологічного факультету Черкаського педінституту. Намагається опанувати виражальні можливості словесного образу та продовжує працювати над художньою майстерністю. У 1966 р. – перша участь у молодіжній виставці і перший успіх – за ілюстрації до повісті М. В. Гоголя «Вій».

У 1968–1971 рр. навчається у Пензенському художньому училищі, яке закінчує достроково та з відзнакою.

На початку 1970-х рр. працює методистом обласного Будинку народної творчості. Саме з цього часу творчі і дружні взаємини поєднують Євгена Семеновича з Макаром Мухом, Іриною та Софією Гоменюк, Дем'яном Косяченком, Іваном Лисенком, Іваном Сухим та іншими самобутніми та яскравими майстрами Черкащини.

Далі була праця над створенням Черкаського сувеніру на фабриці сувенірно-подарункових виробів, робота у виробничих майстернях художнього фонду ЧОСХ України, а згодом – плідна багаторічна педагогічна діяльність на кафедрі дизайну Черкаського державного бізнес-коледжу.

Увесь цей час Є. Найден працює над удосконаленням майстерності, шукає власну образотворчу мову. Постійно бере участь в обласних і республіканських виставках.

Подією в житті Євгена Семеновича став вступ до Спілки художників України в 1979 р. У рекомендації кандидат (нині – професор) мистецтвознавства Д. Горбачов писав: «Він вже має свій голос, свою незапозичену манеру, а його схильність до великих тем – історичних та психологічних і вміння в них заглибитися – має великі перспективи».

Після того, як на обласній виставці невідомим було порізане його полотно «Подвійний автопортрет з Монжем», художник перейшов на жорстку основу написання живопису. На дошках, вкритих левкасами за рецептами старих іконописців, створені «Буття», «Місто у минулому», «Адам і Єва» та інші роботи. Як слушно зауважує дослідниця творчості митця, мистецтвознавець Ольга Петрова, походження образотворчої мови його левкасів «не стільки від постмодерністської естетики колажування, скільки від симультанізму ікони, в якій центральному сюжету акомпонують оповідки в клеймах. Часто-густо дошки справляють враження палімпсесту, на один текст нашаровано другий, третій. Фактури, згустки фарб, напівстертих літер, знаків – чи то письмена неба, чи то скрижалі Бога, чи тих людей, що відійшли...»

Протягом 1990-х рр. митець видає власні книги: повість «Берег усього», збірку поезій «Автопортрет у часі», збірку оповідань «Nolens-volens», поеми «Міраклъ», фарс «Моїм словом веселим поплачу» та вступає до Асоціації українських письменників.

За художнє оформлення фотоальбому Ігоря Осадчого «Три роки поруч (з Василем Симоненком)» Євген Найден отримує диплом «Найвизначніші люди і події Черкащини 1998 року» у номінації «Книга року» (разом з І. Осадчим і Т. Шолоховою). Він стане лауреатом цієї премії ще раз – у 2005 р. – за вагомий внесок в розвиток національного образотворчого мистецтва та за створення серії картин «Старі Черкаси».

Тема Міста – одна з визначних у творчості майстра. Проте для нього це не «кам'яний літопис», а засіб життя, інструмент самопізнання, самоосмислення, що долає буденність і раціональність та набуває сакральних рис. У циклі «Старі Черкаси», над яким митець працював понад два десятиліття, зображується історичне минуле міста, переосмислене в авторській уяві. Цикл базується на фактичному опрацьованому художником матеріалі, зокрема на старих естампах та фотографіях з видами Черкас XIX – початку XX століття.

В одному з інтерв'ю художник зазначає, що місто, як і людина, має свій тембр голосу, свою вдачу. Тому втручання в його ландшафт, архітектуру, екосистему рівнозначні експериментам над людською природою.

Мистецтво Євгена Найдена – художника, поета, публіциста, є складним та багатозначним. Творчість майстра важко співвідносити з традиційними жанрами образотворчого мистецтва. Його роботи є філософськими та непростими для сприйняття: вони сповнені символів і метафор, візуалізують певні авторські рефлексії та вимагають від глядача додаткових ментальних зусиль. Разом з тим, сучасні Черкаси неможливо уявити без духовно-насиченого простору створених Євгеном Найденом живописних світів.

У 2007 р. митцю присвоєно почесне звання «Заслужений художник України».

Євген Семенович Найден учасник численних міжнародних та вітчизняних виставок. Його твори зберігаються в Міністерстві культури України, Національній спілці художників України, Художньому музеї Черкас, Міжнародному благодійному фонді Ігоря Дяченка (Київ), Арт-Степ енд ЮФА Галері (Нью-Йорк); зібранні директора всесвітньої служби «ВВС» Джона Тюса (Лондон); Центрі «Психотерапія та мистецтво» (Каліфорнія, США), а також в приватних колекціях у ФРН, Великій Британії, США, Франції, Іспанії, Бельгії.

ЛІТЕРАТУРА:

Образотворчі роботи Є. С. Найдена

Євген Найден. Сторінки творчості = Evgeny Nayden. Pagest of ART : [альбом] / Є. Найден ; [ред. С. Левченко ; передм. О. Петрової]. – [Черкаси : Брама Україна, 2009]. – [76] с. : іл.

URBI ET ORBI : живопис, графіка, асамбляж : каталог. – Черкаси : Б. в., 2002. – 64 с.

Календар : 2002–2003 : [Черкаси : сторінки історії] / Є. С. Найден. – Черкаси : АртЕк, 2001. – 12 л.

Літературні твори Є. С. Найдена

Міраклъ : поема / Євген Найден. – Черкаси, 1999. – 30 с.

Volens-nolens або реакція на новітні сублімації : оповідання / Є. Найден. – Черкаси : П.А.Н., 1999. – 31 с.

Автопортрет у часі : [поезії] / Євген Найден. – Черкаси : Сіяч, 1992. – 40 с.

...Берег всего : повість / Евгений Найден. – Черкаси : Сіяч, 1992. – 126 с.

[Поезії] / Євген Найден // Боже, ми вільні : поезія, проза, переклади / М. Бабак, І. Лавріненко, С. Левченко, Є. Найден. – Черкаси, 1993. – С. 105–119.

Мусорка всьо не єхала / Євген Найден // Доба туманів : поезія, проза, переклади / М. Бабак, І. Лавріненко, С. Левченко, Є. Найден. – Черкаси, 1995. – С. 84–91.

Про Є. С. Найдена

Петрова, О. Євген Найден : Подвійний автопортрет з Монжем. Мораліте / О. Петрова, Б. Лекатсас, Г. Парходько. – Черкаси, 2009. – 290 с.

Петрова, О. З черкаського хліба, з води та з неба – митець на ім'я Євген Найден / О. Петрова // Петрова, О. Мистецтвознавчі рефлексії : зб. ст. – Київ, 2004. – С. 313–315.

Стеценко, С. «Порізання» Найдена і порятунок його душі / С. Стеценко // Art-Ukraine. – 2009. – № 4 (11). – С. 108–113.

Кобиляцька, В. Творча гавань Євгена Найдена / В. Кобиляцька // Молодь Черкащини. – 2010. – 15–21 лют. (№29). – С. 1.

Могилко, С. Свято левкасу, або як замах на картину змінив життя художника / С. Могилко // Прес-центр. – 2009. – 29 лип. (№30). – С. 21.

Шолохова, Т. Світи Євгена Найдена / Тетяна Шолохова // Місто. – 2009. – 17 черв. (№ 25). – С. 16.

Шолохова, Т. Нехай здійсняться всі його мрії / Т. Шолохова // Місто. – 2007. – 7 лют. (№6). – С. 4.

Шолохова, Т. 12 подорожей старими Черкасами : [про календар з репродукціями картин Є. Найдена на 2002–2003 рр.] / Т. Шолохова // Черкас. край. – 2002. – 12 черв. (№44). – С. 2.

Шолохова, Т. Він любить місто дивною любов'ю / Т. Шолохова // Місто. – 1998. – 24 верес. (№ 39). – С. 9. – (Співець нашого міста).

Найден, Є. До мене муза завітала... : інтерв'ю з черкас. художником Є. Найденом / вів С. Левченко // Черкас. край. – 1993. – 15 квіт. (№57). – С. 4.

Тимошенко, В. І немає кінця пошуку / В. Тимошенко // Черкас. правда. – 1979. – 14 черв. (№ 136). – С. 4. – (Творчі портрети).

27 березня
75 років від дня народження
художника
Ю. П. Іщенко
(27.03.1943)

Юрій Петрович Іщенко – живописець, заслужений художник України, багаторічний голова Черкаської обласної організації Національної Спілки художників України., доцент кафедри дизайну Черкаського державного технологічного університету.

Він народився 27 березня 1943 року на ст. Чу Джамбульської області, Казахстан. «І був у мене, – згадує художник, – учитель креслення та малювання Григорій Степанович Турчак. Людина сильна і вольова, і надзвичайно талановита. Якраз він і помітив у мені дар художника». Із його легкої руки після закінчення середньої школи Юрій поїхав до Київської художньої школи, а через рік став студентом Київського художнього інституту.

Після служби в армії, продовжив навчання у майстерні народного художника В. В. Шаталіна. У 1970 році захистив дипломну роботу. Це була картина «Радінформбюро. 1941». Вона увійшла у число найкращих робіт українського живопису на військову тематику.

За рекомендацією вченої ради інституту Юрій Іщенко їде до Москви, де поглиблює освітньо-мистецький багаж у творчих майстернях Академії мистецтв СРСР під орудою академіка живопису О. О. Григор'єва. Після Москви – Черкаси, куди художник приїздить за направленням. Із 1979 року він – відповідальний секретар, а з 1989 року – голова Черкаської обласної організації Національної Спілки художників України.

Від 1973 року Ю. П. Іщенко – учасник всеукраїнських мистецьких виставок. У Черкасах відбулося дві персональні виставки (1989 р., 2002 р.). Основна галузь творчості митця – станковий монументальний живопис реалістичного спрямування. Юрій Петрович – автор картин на історичну, військово-патріотичну та сільську тематики, пейзажів, натюрмортів. Творча манера Іщенка вирізняється композиційною довершеністю, вдалими рішеннями, епічністю, поетичною глибиною образів.

Для прикладу – зимові пейзажі Ю. Іщенка («Зимове надвечір'я», «Зазим'я», «Зима...») показові тим, що для Наддніпрянщини ця пора року є своєрідною ірреальністю зі своєю містикою. І за словами мистецтвознавця Г. Міщенка, – «струни душі митця такої години співзвучні, вочевидь, із вічністю, ніщо не змушує нас так замислитись, аби добути з глибин єства нашого сокровенне – те, що ми зовемо «білим світом», «білим снігом», зрештою, «білим полотном», перед яким завмираємо з пензлем в руках. Сніг у картинах Ю. Іщенка «живий», одухотворений. Не кожен майстер цього жанру відважиться три чверті полотна заповнити сніговим покриттям... У звичайних зимових пейзажах передано незвичайну сутність буття земного».

Однією із провідних у творчості Ю. П. Іщенка є селянська тема. Це полотна «Вечір. Валки», «Земля селянам», «Сім'я хліборобів» та інші. Епічністю дихає полотно «Сівба», написане на початку вісімдесятих років. Це, по суті, урочиста ода на честь селянської праці. Художник пристрасно оспівує мить життя, таку нетривку, неповторну – і несподівано вічну – чи то миттєвість милування свіжим подихом весняного вітру (робота «Вільшанка. Весна»), чи елегантна осіння замріяність (робота «Похмуро»), або ж найщасливіша мить юності (робота «Молоді медики»).

Техніка малярства Ю. Іщенка традиційна, загальноприйнята. А проте – своя, щира, не перейнята прагненням когось вразити. Юрій Петрович не повторюється у своїх роботах. Серед них губишся, немов у дивовижному сні. Примхливі фантазії композицій, сміливе поєднання кольорів, гра відтінків, сама

гармонійна ритміка творів заспокоюють душу і викликають неабияке захоплення.

Окремі полотна художника зберігаються в Черкаському художньому та краєзнавчому музеях, Ярославському художньому музеї (Росія), приватних галереях України і за кордоном.

...У минулому залишилися роки навчання Ю. П. Іщенка, пошук власного шляху в образотворчості, активна участь в організації спілчанського об'єднання мистців Черкас. Сьогодні настав період життя, який повністю присвячений творчості.

ЛІТЕРАТУРА:

Твори Ю. П. Іщенка

Повінь, 1996 ; Григорій Сковорода, 2003 ; Похмуро, 1991 ; Криниця, 2000 : [репродукції] // Художники Шевченкового краю : [альбом]. – Черкаси, 2008. – С. 42–43.

Бузок на криниці, 1992 ; Річка Вільшанка, 1987 : [репродукції] // Черкащина : історія, сучасність, люди : [альбом] – Черкаси, 2003. – С. 30–31.

Околиця Вільшани, 1987 ; Вітряно, 1989 ; Квіти, 2008 : [репродукції] // Черкаські художники у вінок шани Великому Кобзареві : каталог виставки. – Черкаси, 2008. – С. 7.

Сонячний день, 1989 : [репродукція] // Черкаські художники у вінок шани Великому Кобзареві : каталог виставки. – Черкаси, 2009. – С. 5.

Вишневий цвіт, 2000 ; Околиця, 2001 : [репродукції] // Черкаські художники у вінок шани Великому Кобзареві : каталог виставки. – Черкаси, 2010. – С. 6.

Стара груша, 2009 : [репродукція] // Черкаські художники у вінок шани Великому Кобзареві : каталог виставки. – Черкаси, 2011. – С. 5.

Про Ю. П. Іщенка

Іщенко Юрій Петрович 1943 р. н. // Художники Шевченкового краю [Образотворчий матеріал] : [альбом / упоряд. Ю. П. Іщенко, І. В. Фізер]. – Черкаси, 2008. – С. 42–43, 142 : іл.

Міщенко, Г. Його образотворча нива / Г. Міщенко // Образотвор. мистецтво. – 2004. – № 1. – С. 50–51 : іл.

Півтораста, Н. В його майстерні пахне чорнобривцями / Н. Півтораста // Місто. – 1998. – 8 жовт. (№ 41). – С. 5.

10 квітня
100 років від дня народження журналіста
І. Д. Рябоштан
(10.04.1918–[01].09.2008)

Читати, він навчився за газетами, Псалтирем і «Кобзарем». І це символічно, бо, ставши газетярем і журналістом, завжди виконував найгуманніші Божі заповіді, хоча й був членом атеїстичної Компартії, трудився на благо України...

Василь Трохименко¹

Народився Іван Данилович Рябоштан 10 квітня 1918 року в с. Захарівка Вовчанського району Харківської області в селянській родині. Семирічку підліток закінчив у сусідньому селі, куди доводилося добиратися у будь-яку погоду за 6 км. Ще навчаючись у школі, був редактором стінгазети, почав дописувати до районної газети. А навчаючись у Вовчанському педагогічному технікумі, написав перше своє оповідання «На краю ночі». З нього і почалася творча діяльність майбутнього журналіста.

Студент Іван Рябоштан вирішив дізнатися думку про своє оповідання у самого Максима Горького і надіслав його за адресою: «Москва, Кремль, Максиму Горькому». Лист дійшов, оповідання літератора-початківця надрукували і навіть надіслали гонорар Іванові, якого вистачило на пристойний костюм. Спілкувався, будучи студентом, і з Олесем Гончарем, отримуючи від письменника практичні поради і книжки. Обдарованого юнака забрали з останнього курсу технікуму на посаду літпрацівника районної газети «Колективіст», де він і пропрацював до призову на службу в Збройні сили (1938 рік). Перебуваючи на службі військовим кореспондентом, мав

¹ Трохименко В. Журналістські розслідування Івана Рябоштана закінчувалися зняттям посадових осіб : патріарх черкаських журналістів завжди обстоював справедливість і поступ / Василь Трохименко // Нова Доба. – 2002. – 4 черв. (№ 43). – С. 4–5.

відрядження у Черкаси – писати про команди двох бронепоездів. Тоді І. Рябоштан ще не здогадувався, що місто, яке він полюбив з першого погляду, стане на багато років йому рідною домівкою.

Під час Другої світової війни Іван Рябоштан попросився на фронт. Та спочатку його послали вчитися у Саратовське танкове училище. У бою за Мамаїв курган (Росія) був важко поранений осколком бомби у голову. І. Д. Рябоштану довелося форсувати Волгу поруч з багатьма черкащанами: командиром мінометної роти капітаном Г. Бриком з Худяків, мінометником М. Корженком з Ротмистрівки, артилеристом Квашею із Сигнаївки. Після війни його направили відроджувати обласну газету «Соціалістична Харківщина». Друкувався також у центральних республіканських газетах, працював у газеті «Правда України». Згодом був направлений власкором цієї газети в Одеську та Ізмаїльську області, потім переведений до Миколаєва, а з 1958 року він став власкором цієї газети у Черкаській і Кіровоградській областях. Ротацію власкорів скасували, й Іван Данилович назавжди осів у милих його серцю Черкасах.

І. Д. Рябоштан дав путівку в журналістику багатьом своїм колегам-черкащанам. Свого часу влаштував власкором у «Робітничу газету» й Василя Симоненка, якому така посада давала можливість більше часу присвячувати поетичній творчості. А ще більше тих людей, яким Іван Рябоштан допоміг своїми статтями й журналістськими розслідуваннями. Адже він завжди ставав на бік правди, нерідко ризикуючи при цьому втратити роботу чи партквиток. Зокрема, таке могло трапитись, коли журналіст написав викривальну статтю про керівників Гельмязівського району, які примушували голів колгоспів підробляти державну звітність: купувати в магазинах вершкове масло, а потім здавати його, щоб таким чином відзначитися небувало високими надоями молока. Згодом, за його позицію І. Рябоштана нагородили орденом «Знак Пошани».

Головні теми виступів у пресі – проблеми виховання керівних кадрів різного рівня, дотримання правових норм у діяльності органів влади, громадських та інших організацій, утвердження в суспільстві високої моралі, людської гідності, громадянської мужності і непримиренності в оцінках негативних явищ у житті суспільства ; розповіді про людей, які зробили помітний внесок у розвиток науки, культури, освіти, з високою відповідальністю виконували покладені на них обов'язки державних службовців, депутатів, користувалися великою повагою у населення.

Життя Івана Рябоштана було наповнене цікавими зустрічами. Неодноразово спілкувався з О. Вишнею, О. Ковінською, С. Олійником, Г. Донцем, О. Гончарем та іншими видатними особистостями. Зі знаменитим

співачом І. Козловським цілісеньку ніч прогомоніли про те, що можна зробити для порятунку української культури. Любив гумор, писав дошкульні фейлетони, іскрометні гуморески, що друкувалися в «Крокодилі» та «Перці». Більшість своїх матеріалів супроводжував фотознімками, які робив власноручно. Скільки цікавих, неординарних, а інколи унікальних знімків з'явилося завдяки Івану Рябоштану.

Іван Данилович Рябоштан – справжній патріот Черкащини. Друкованим словом і ділом захищав інтереси простого народу. Вклад цієї людини у розвиток чесної професійної журналістики оцінила держава, присвоївши звання «Заслужений журналіст України» (2008 р.). І в 90 років не полишав творчості, працював над циклом гуморесок «Зірки Черкащини сміються». Помер у вересні 2008 року в м. Черкаси.

«Головне в роботі журналіста – писати правду», – наголошував патріарх черкаської журналістики.

ЛІТЕРАТУРА:

Рябоштан, І. Горіти, щоб світити / Іван Рябоштан // А було це так... : згадують журналісти-ветерани / упоряд. Г. І. Вартанов, П. Р. Юр. – Київ, 1983. – Вип. 2. – С. 148–161.

* * *

Трохименко, В. Патріарх черкаських журналістів / Василь Трохименко // Слово – зброя?. – Київ, 2009. – С. 385–390.

Покликання – журналіст : нариси про ветеранів професії : [зб. ст.] / Черкас. обл. орг. Нац. спілки журналістів України ; [упоряд. С. А. Томіленко]. – Черкаси : Брама-Україна, 2010. – 159 с. : іл.

Рябоштан І. Д. – С. 156–157.

Марченко, В. У нього був казковий талант : розпізнавати серед селянських дітей майбутніх журналістів / Василь Марченко // Нова Доба. – 2007. – 17 квіт. (№ 28). – С. 7.

Бакалова, Н. Покликання – журналіст / Н. Бакалова // Нова Доба. – 2008. – 5 черв. (№ 43). – С. 1.

Рябоштан Іван Данилович // Журналісти Черкащини (1954–2004) : біограф. довід. / упоряд. С. А. Томіленко, Г. В. Суховершко. – Черкаси, 2003. – С. 166.

Травень
100 років Черкаському обласному
краєзнавчому музею
(1918)

... музей – розмова поколінь.
І. Козловський¹

Над Дніпром, біля Пагорбу Слави у Черкасах велично розташувався обласний краєзнавчий музей – хранитель історії та свідок сучасності, якому виповнюється сто років. Заклад є одним з найбільших в Україні, має найповніше зібрання матеріалів і документів з історії, етнографії і культури Черкащини, належить до пам'яток історії України, який щороку відвідує до 150 тисяч осіб, переважно дітей та молоді.

Черкаський обласний краєзнавчий музей має цікаву історію. У радянський період в офіційних довідниках стверджувалося, що музей відкрито у лютому 1918 року за рішенням Черкаського військового революційного комітету. Але науковцями музею було виявлено архівні матеріали з незаперечними даними про те, що музей фактично відкрито в кінці травня 1918 року. Про це свідчить лист Ради товариства «Просвіта» від 17 жовтня 1919 року № 606 на адресу губернського керівництва, в якому повідомлялося, що «Черкасский научный историко-педагогический музей, основан обществом только в конце мая прошлого 1918 года...» (ЧОДА Ф. Р. – 150, оп. 1, од. зб. 5, л. 16).

Колекції експонатів, з яких була створена музейна композиція, формувались тривалий час із матеріалів, що збирала і досліджувала група місцевих краєзнавців, яку очолив ентузіаст краєзнавства Д. П. Бочков з міського товариства «Просвіта». Він і був призначений першим завідувачем музею, що розмістився в будинку по вулиці Гоголя, 115.

Основою майбутньої музейної колекції стали матеріали 35-го Орловського і 36-го Брянського полків колишньої російської армії, які дислокувалися у Черкасах. Серед полкових реліквій були військові знамена, зброя, золоті і срібні речі. Крім цього, до фондів музею надходили килими,

¹ Кот В. Семінар-практикум керівників шкільних музеїв [Електронний ресурс] / В. Кот // Дубровицький райметодкабінет : [сайт]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: rmkdubr.ucoz.ua/news/2016-3-30 (дата звернення: 19.06.17). – Назва з екрана.

картини, коштовні речі, що були реквізовані в панських маєтках Лисакова і Гаркавенка, твори образотворчого мистецтва з маєтків Бобринських, Балашових, Браницьких, мінералогічна колекція Козловського, ентомологічна колекція Балковського. У музеї зберігалися картини видатних майстрів старих європейських шкіл. У середині 20-х рр. XX ст. музейна колекція налічувала майже 15 тисяч експонатів, а книжковий фонд музейної бібліотеки становив понад 13 тисяч томів.

Привертати увагу речі чумацького й селянського побуту, колекція писанок, вироби місцевих гончарів, матеріали з геології, палеонтології, біології, археологічні знахідки. Зокрема, речі з могильника черняхівської культури II–IV ст. н. е. поблизу с. Матусів (нині Шполянського району), знайдені в 1926–1927 рр., які й зараз прикрашають експозицію музею. У 20-ті роки в закладі була створена меморіальна кімната Т. Г. Шевченка, в якій експонувалися перші видання «Кобзаря» та інші унікальні матеріали. Щорічно збільшувався потік відвідувачів, які схвально відгукувались про музейні експонати і давали пожертвування. Екскурсії проводилися на замовлення. За необхідності, пояснення надавалися французькою та німецькою мовами.

З 1932 року більшість правобережних районів сучасної Черкащини увійшла до Київської області, а лівобережних – до Полтавської, музей набирає статусу міжрайонного з назвою «Черкаський міжрайонний краєзнавчий музей придніпровських районів Правобережжя».

Великих збитків музею завдала Друга світова війна: було вкрадено близько 4 тисяч експонатів; у підвалі музею фашисти обладнали стайню, знищили фруктовий сад біля музею. У червні 1941 р. цінні експонати Черкаського та Уманського краєзнавчих музеїв вивозилися до Полтави, де формувалася до відправки в тил спеціальний ешелон. Однак у серпні 1941 р. цей ешелон був розбитий фашистською авіацією, експонати були втрачені. Та під керівництвом директора В. Семашка 10 працівників музею, щойно Черкаси були визволені від окупантів, толокою почали відроджувати улюблене дітище, щоб уже 1 травня 1944 р. першими в Україні запросити у свої зали відвідувачів.

З утворенням у 1954 році Черкаської області міжрайонний краєзнавчий музей був реорганізований в Черкаський обласний краєзнавчий музей. Однак ще тривалий час його матеріальна база і штати залишались без змін. І лише з 1970 року постало питання про будівництво нового приміщення музею. У 1982 р. керівником музею став А. І. Кузьмін, а П. П. Соса очолив наукову роботу музею. Черкаський обласний краєзнавчий музей стає центром культурно-освітньої і науково-краєзнавчої роботи області. Пізніше на його базі була створена обласна спілка краєзнавців на чолі з П. П. Сосою.

8 травня 1985 року відбулася довгоочікувана подія – відкриття нового приміщення обласного краєзнавчого музею, яке білою чайкою за три роки виросло на високій дніпровській кручі. В цій будівлі все продумано до найдрібніших деталей: ліхтарі, фонтан, сходи, місце розташування. Воно не заважає і не відвертає уваги від Пагорба Слави. За активну участь у створенні музею архітектори С. М. Фурсенко, М. Я. Собчук, Л. С. Кондрацький, головний інженер О. П. Стеценко, заступник голови облвиконкому О. М. Дубовий були удостоєні Державної премії України імені Т. Г. Шевченка.

У 30 залах розміщено розділи: природи краю, археології, етнографії, історії краю XIV–поч. XX ст., а також новітньої історії з 1917 р. і до сьогодення. Нині збірна Фондова колекція музею налічує майже 130 тис. експонатів. Є низка окремих залів, присвячених видатним землякам, вихідцям з Черкащини або відомим особам, чия діяльність пов'язана з Шевченковим краєм. Музей славиться колекцією раритетних ікон, стародруків, зокрема унікальним зібранням Шевченківських видань, які налічують понад 330 музейних предметів; тут розміщена археологічна та етнографічна колекції, а також – зоологічна колекція О. Носаченка. Серед унікальних експонатів чільне місце посідає колекція речей козацької доби: зброя, козацькі люльки, порохівниці, а також двері від козацького куреня I-ої половини XVIII ст. із зображеною на них народною картиною «Козак Мамай».

Черкаський обласний краєзнавчий музей – один із провідних науково-дослідницьких закладів та важливий науково-методичний центр у галузі розвитку музейної справи регіону. Науково-дослідна робота є основою всієї діяльності музею; наприклад, наукова організація обліку, збереження і реставрація численних колекцій, класифікація і систематизація матеріалу, що дає можливість створювати бібліографічні довідники і каталоги. Частиною діяльності музею є проведення підготовчих етапів наукових експедицій щодо збору матеріалів, наукова робота, пов'язана з визначенням музейних предметів, а також середовища, в якому вони побутували. Адже тільки у комплексному поєднанні різних напрямків досліджень музей створює для відвідувачів можливість контактувати з першоджерелами.

Тут працюють наукові співробітники, які мають значний досвід роботи і цікаві доробки як у науково-фондовій, науково-експозиційній, так і науково-дослідній роботі; вони беруть також активну участь у Всеукраїнських науково-практичних та краєзнавчих конференціях.

На правах відділів Черкаського обласного краєзнавчого музею функціонують: Музей «Кобзаря» Т. Г. Шевченка, робочий кабінет В. Симоненка в редакції газети «Черкаський край», Мліївський музей родини Симиренків, Чорнобаївський краєзнавчий музей, Музей історії с. Старосілля

Городищенського району, Музей-садиба В. Чорновола у с. Вільховець Звенигородського району. В останні роки наукові працівники музею брали безпосередню участь у створенні першого в області художнього музею в Черкасах, сформували нові експозиції музею Івана Ле в Городищі, музею художника І. І. Падалки в Драбові та багато інших. Завдяки вдумливому і творчому підходу колективу музею разом з митцями вдалося створити яскравий, змістовно багатий образ рідного краю.

У 1993 році за значний внесок у розвиток українського краєзнавства, збереження та популяризації унікальних пам'яток матеріальної та духовної культури, Всеукраїнська спілка краєзнавців першому в Україні присвоїла Черкаському обласному краєзнавчому музею звання лауреата премії імені Д. Яворницького.

ЛІТЕРАТУРА:

Черкаський обласний краєзнавчий музей / [Черкас. обл. краєзнавчий музей ; матеріали підгот. А. А. Кушнір, Т. І. Кайдалова, В. А. Мухіна та ін.]. – [Черкаси : Бізнес-стиль, 2008?]. – 79 с. фотогр.

До 90-річчя з часу створення.

Черкаський обласний краєзнавчий музей : фотопутівник. – Черкаси : Брама, 2004. – 15 с.

Черкаський обласний краєзнавчий музей / В. Шерстюк та ін. // Юний краєзнавець Черкащини / [за ред. Т. М. Нераденко]. – Черкаси, 2011. – Число 1 – 3. – С. 42–46.

Соса, П. П. Черкаському краєзнавчому – 80 : іст.-док. нарис / П. П. Соса, В. М. Мельниченко. – Черкаси : Сіяч, 1998. – 68 с.

Нераденко, Т. М. Археологічні експозиції Черкащини : Черкас. обл. краєзнав. музей // Нераденко Т. М. Археологічне минуле Черкащини : посіб.-довід. / Тетяна Нераденко. – Київ, 2014. – С. 45–46.

Кондель-Пермінова, Н. Обласний краєзнавчий музей м. Черкаси / Наталія Кондель-Пермінова // 3 верховин півстоліття : Національний премії України імені Тараса Шевченка – 50. – Київ, 2012. – С. 222.

Кушнір, А. Не лише збирати експонати, а й пропагувати свою діяльність – такими, зі слів директора Алли Кушнір, є основні завдання Черкаського обласного краєзнавчого музею : бесіда з дир. Аллою Кушнір / записала Наталія Висоцька // Нова Доба. – 2012. – 25 верес. (№ 69). – С. 6–7.

Кирей, В. ...І оживає буремна минувшина / Владислав Кирей // Уряд. кур'єр. – 2013. – 7 серп. (№ 14). – С. 22.

Соса, П. Тут оселилась історія / Павло Соса // Черкас. край. – 1992. – 30 груд. (№ 50). – С. 3.

25 травня
100 років від дня народження
краєзнавця
О. А. Найдя
(25.05.1918–22.11.1997)

Той, хто любить паростки кленові,
Хто діброви молоді ростить, –
Сам достоїн людської любові, –
Бо живе й працює для століть.
М. Рильський¹

Природа і історія. Питання екології і збереження пам'яток минулого. Мабуть, так коротко можна сказати про те, чому присвятив своє життя О. А. Найда.

Народився Олександр Андрійович Найда 25 травня 1918 р. в с. Веприк Гадяцького району Полтавської області в селянській родині. Після закінчення місцевої десятирічки вступив до Київського лісотехнічного інституту. Навчання було перервано з початком Другої світової війни. Під час війни з Фінляндією у складі лижного батальйону, сформованого з таких же студентів, як і він, ходив у тил противника. 1941 рік зустрів студентом четвертого курсу Київського лісотехнічного інституту. Воював в Україні, на Кавказі, а закінчив війну в Австрії. У 1944 р. врятував генерала Ласкіна під час Корсунь-Шевченківської битви, за що був нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня.

У 1946 р. О. А. Найда закінчив навчання в лісотехнічному інституті. Трудову діяльність розпочав у березні 1947 р. лісничим Прохорівського лісництва Золотоніського району. Заліснював придніпровські піски, потім – Канівські яри і провалля та болота під Смілою.

¹ Рильський М. Ліс : вірш / Максим Рильський // Рильський М. Вибр. твори : у 2 т. – Київ, 2006. – Т. 1. – С. 312–313.

Та чи не найбільше добрих справ він зробив, працюючи лісничим Креселецького лісництва Чигиринського району. За час перебування О. Найдю на посаді головного лісничого було зменшено вирубку дерев з 60 000 м³ до 1300 м³, збережено 7 тис. гектарів реліктового пралісу і понад 70 тис. було висаджено. Також були засаджені акацією всі яри на території сіл: Мельники, Голоківка, Лубенці, Зам'ятниця.

Холоднороський ліс було врятовано, проте історико-археологічні та архітектурні пам'ятки урочища занепадали. Тож лісничий О. Найдю став на їх захист. Краєзнавство стало його другою професією. Він склав детальну карту Холоднороського лісу та унікальну схему розташування основних історичних, природних, археологічних та інших об'єктів Яру. За його участю та при безпосередньому керівництві у лісовому масиві та по ярах було встановлено понад 50 пам'ятних знаків. Зокрема, було встановлено знаки на місці, де гайдамаки святили ножі, «Печери Мотронинського монастиря», «Могила Йосипа Шелеста», «Склик», «Поташний Яр» та багато інших.

На честь Т. Г. Шевченка, який неодноразово бував в Холодному Яру, в 1968 р. було споруджено кам'яну стелу. У 1970 р. коштом О. Найдю (за гроші, отримані від продажу бичка) на території Креселецького лісництва встановлено бюст Великого Кобзаря.

Багато років турбувався Олександр Андрійович про відновлення горіхового саду біля Мотронинського монастиря, організував впорядкування Гайдамацького ставу. Найбільше захоплювався лісничий Найдю тисячолітнім дубом Максима Залізняка та дбав про нього, як про найдорожчу людину.

Глибокі знання історії краю дозволяли краєзнавцю днями водити екскурсії лісовими дорогами і просіками. Захопленість історією і доброзичливість приваблювали до «лісового академіка» багатьох, в тому числі і відомих особистостей. Його гостями та слухачами були Наталя Ужвій і Расул Гамзатов, Олесь Гончар і Юрій Мушкетик, Галина Уланова і Інокентій Смоктуновський, десятки інших шанованих людей.

При лісництві створив музейну кімнату, проводив дослідницько-пошукову роботу з історії Чигиринщини, працював над створенням путівника по історичних місцях краю. Він брав активну участь у громадському житті міста Чигирин і району, обирався депутатом місцевих рад ряду скликань, керував роботою шкільних лісництв.

У 1978 р. О. А. Найдю було присвоєно почесне звання «Заслужений лісовод України», а в 1979 р. – «Почесний член Українського товариства охорони пам'яток історії та культури». Як член цього товариства, порушував питання збереження культурної спадщини Холодного Яру та створення там національного парку.

Помер Олександр Андрійович Найда на вісімдесятому році життя в ніч з 21 на 22 листопада 1997 року.

Завзятий лісівник, великий шанувальник історії, патріот своєї Батьківщини залишив добрий слід на землі. Він любив перекази, легенди про Холодний Яр і сам став його легендою.

Одна з вулиць у м. Чигирин носить ім'я Олександра Найди.

ЛІТЕРАТУРА:

Чигирик, Н. Найда Олександр Андрійович / Наталія Чигирик // Краєзнавці Черкащини : біобібліогр. довід. / упоряд. В. М. Мельниченко, Г. М. Голиш. – Черкаси, 2016. – С. 134–136 : фот.

Борщ, М. І. Щоб та слава не пропала / Микола Борщ // Краєзнавство Черкащини : зб. – Черкаси, 2013. – № 10. – С. 86–88.

Титаренко, Л. Хранитель Холодного Яру / Л. Титаренко // Чигирин. вісті. – 2008. – 23 трав. (№ 37). – С. 2, 6.

Луценко, Л. Збирач слави Холодного Яру / Л. Луценко // Чигирин. вісті. – 2003. – 24 трав. (№ 37). – С. 2.

Батура, Л. З ювілеєм! / Л. Батура // Чигирин. вісті. — 1993. – 22 трав. (№ 41). – С. 1.

Кривець, О. З любов'ю до рідного краю / О. Кривець // Зоря комунізму. – 1988. – 24 трав. (№ 62). – С. 3.

Кривець, О. Лісівник і краєзнавець / О. Кривець // Зоря комунізму. – 1988. – 26 лют (№ 25). – С. 5.

Чигирик, Н. В. Дослідник пам'яток історії та природи Чигиринщини Олександр Андрійович Найда [Електронний ресурс] // Історія і культура Придніпров'я: Невідомі та маловідомі сторінки / Н. В. Чигирик. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://ikr.nmu.ua/pdf/-2012/13.pdf> (дата звернення: 13.07.17).

26 травня
250 років з часу національно-визвольного
повстання Коліївщина
(1768)

Неначе буйні коні мчать століття,
Отак, немов одна-єдина мить.
А Коліївщини безсмертна іскра
В серцях нащадків полум'ям горить.
О. Петриченко¹

У травні 1768 р. на Правобережній Україні почалося національно-визвольне повстання проти польського гніту – Коліївщина.

Сподівання українського народу звільнитися від польської експансії в XVII ст. виявились марними. Спустошливі війни доби Руїни перетворили Правобережжя на безлюдну пустелю.

У 1667 р., за умовами Андрусівської угоди, Правобережна Україна знову потрапила під владу Польщі і тут почалося активне відновлення польсько-шляхетських порядків. Магнати почали створювати у своїх маєтках «слободи», у яких селяни на певний час звільнялись від податків і панщини. Передача монопольних прав на шинки, млини, гуральні та ін. у руки інших осіб (переважно євреїв) у кілька разів збільшувала визиск селян. У 60-х роках XVIII ст. для більшості селян пільги, надані при їхньому переселенні на ці землі, закінчилися, і їх почали примушувати відпрацьовувати панщину й інші повинності. Тоді число незадоволених, ладних силою зброї відбивати наступ панів, незрівнянно збільшилося. До того ж, підсилювся наступ католицької церкви. Здійснювалось насильницьке покатоличення, руйнувались православні храми, будувались костьоли. Польська влада не дозволяла видавати українські книжки, закривала українські школи і православні парафії. Сейм 1717 р. прийняв конституцію про закриття всіх православних церков. Уніатський собор 1720 р. проголосив уніатську церкву єдиною законною церквою грецького обряду на території Речі Посполитої. Наслідком всіх цих утисків стало народне повстання 1768 р. – Коліївщина.

¹ Петриченко О. Т. Епілог [до поеми «Іскра безсмертя»] // Петриченко О. Т. Іскра безсмертя : поема. – Чигирин, 2005. – С. 25.

Повстання одержало свою назву від слів «кіл», «колоти», «колій». Коліївщина виросла на ґрунті гайдамацьких загонів, але відрізнялась вищим рівнем організації, складом учасників (крім козаків у ній брали участь селяни, міщани, надвірні козаки).

У лютому 1768 р. під тиском російського уряду польський король С. Понятовський підписав трактат про формальне зрівняння у правах з католиками віруючих православної і протестантської церков. Значна частина польської шляхти була незадоволена цим трактатом і в м. Барі на Поділлі вона створила Барську конфедерацію. Конфедерати вбивали православних, примушували силою присягати конфедерації, глушилися над православними святинями, руйнували православні монастирі та церкви. Кривавим смерчем пройшлися Київщиною, Поділлям та Волинню.

Не маючи можливості самостійно вгамувати непокірних магнатів, польський уряд звернувся по допомогу до Росії. На Правобережжя для боротьби з конфедератами вступає російське військо на чолі з генералом М. Кречетниковим. Місцеве українське населення сприйняло появу російських збройних формувань як допомогу в боротьбі проти офіційної збройної влади. Блискавично набула поширення чутка про те, що нібито Катерина II видала «Золоту грамоту», в якій закликала селян до боротьби з польською шляхтою. Всі ці обставини сприяли розгортанню та поглибленню селянсько-козацького виступу на Правобережжі.

Організатором Коліївщини виступила невеличка група запорізьких козаків під керівництвом Йосипа Шелеста. Й. Шелест розпочав готуватися до повстання ще задовго до виникнення Барської конфедерації. Наприкінці січня—на початку лютого 1768 р. запорожці Йосипа Шелеста пропонували декільком сотникам надвірних козаків разом почати боротьбу, «яка закінчиться вічним щастям українського селянства». Посланці Й. Шелеста закликали збиратися зі зброєю до Мотронинського монастиря й ставати на захист православ'я, проти шляхти та орендарів. Коли ж стало відомо про заснування Барської конфедерації, група Шелеста змінила гасло й кликала до боротьби проти конфедератів та орендарів.

Полковником, тобто головним командиром холодноярців, рада повстанців проголосила Йосипа Шелеста. Повстанські сили було ухвалено назвати «Військом запорізьким». Закінчувалися останні приготування до повстання. Але десь між 20 і 23 травня, під час суперечки «за начальство», січовик Кіндрат Лусконіг пострілом з пістоля вбив полковника Шелеста, і на чолі «війська» опинився двадцятивосьмирічний Максим Залізняк «із запорізької голитьби», якого обрали новим полковником.

Помітну роль у підготовці повстання відіграла діяльність ігумена Мотронинського монастиря Мельхіседека Значко-Яворського, який об'їздив багато сіл і міст України із закликом виступати проти унії.

У день виступу в похід, 26 травня 1768 р., повстанці відслужили молебень і зразу ж взяли штурмом замок Жаботин, а звідти через Куликівку рушили на Черкаси. За свідченням Максима Залізняка, в Холодному Яру, в розпал боротьби, діяло близько 470 повстанців. Знаючи, що ні в Смілі, ні в Черкасах немає супротивника, здатного на серйозний опір, Залізняк поділив своє «Військо запорізьке» на дві частини. Сам Залізняк з вершниками вирушив у Черкаси, а інші, в основному піші, на чолі з осаулом Василем Буркою пішли на Смілу. Черкаси без бою були взяті 27 травня.

Гайдамаки очистили від шляхти й орендарів Чигиринське, Смілянське, Жаботинське і Черкаське староства і 6 червня 1768 р. вирушили до Умані. Повстанський загін перетворився на чимале (до 2 тисяч) організоване військо, штурмом здобув Черкаси, Медведівку, Жаботин, Смілу, Корсунь, Богуслав, Канів, Лисянку, супроводжуючи свій тритижневий маршрут розправами над польським та єврейським населенням.

Місто Умань було центром управління латифундії магната Франтішека Сілезія Потоцького і славилося своєю могутньою фортецею. На початку червня в Умані стало відомо про гайдамацьке повстання. 8 червня полк надвірних козаків на чолі зі старшим сотником Іваном Гонтою був посланий на Звенигородку (звідки очікували Залізняка). Підійшовши до Соколівки, Гонта вступає в переговори з Залізником, після чого приймає рішення приєднатися зі своїм полком до повстанців. Штурм фортеці розпочався ввечері 9 червня, а вже вранці 10 червня повстанці здобули місто. Ввірвавшись у місто, повстанці вчинили досить жорстоку розправу над католицькими та уніатськими священниками, учнями Василіанського монастиря, польськими шляхтичами. Головний удар упав на єврейську частину населення, яка була особливо численною. Погром у місті продовжувався 2 дні. Убитих шляхтичів і євреїв, за словами Залізняка, було 2 тис. чоловік. Але польські мемуаристи твердять, що було знищено від 15 до 18 тис. чол.

Після здобуття Умані повстанські загони розташувались табором поблизу міста. 11 червня рада повстанців обрала М. Залізняка гетьманом і князем смілянським, а І. Гонту – полковником і князем уманським.

Повстання розгорталось по всій Правобережній Україні і загрожувало перекинутися на власне польські землі, Лівобережну Україну та Запоріжжя. В цих умовах російський та польський уряди вирішили об'єднати зусилля. 26 червня 1768 р. російські частини оточили повстанський табір і по-зрадницькому схопили керівників повстанців М. Залізняка, І. Гонту та С. Неживого, а їхні

загони роззброїли. Протягом липня–серпня було розгромлено більшість гайдамацьких загонів, але остаточно Коліївщина була придушена лише навесні 1769 р. спільними зусиллями польського уряду та російського царизму.

Царські підданці передали у дар польському королеві понад 840 полонених гайдамаків разом із Іваном Гонтою. Їх стратили у Кодні під Житомиром та у Сербах на Вінничині. Найжахливішою була смерть Гонти, якого засудили до страти після чотирнадцятиденних тортур.

Суд над Залізняком і 250 гайдамаками, підданими Росії, відбувся в Києві: Залізняка відправили на каторгу до Сибіру, про його подальшу долю є непевні дані, нібито він утік з Сибіру й пристав до повстанської армії Омеляна Пугачова.

Незважаючи на поразку, Коліївщина відіграла важливу роль у формуванні національної свідомості українського народу.

Пам'ять про Коліївщину та її героїв збереглася в народному епосі, історичних піснях, художніх творах. Т. Г. Шевченко присвятив їй поему «Гайдамаки».

Черкащина пам'ятає своїх синів Максима Залізняка і Івана Гонту. Їм встановлено пам'ятники і пам'ятні знаки в Умані, Медведівці, Жаботині, Христинівці, Розсішках, Смілі.

ЛІТЕРАТУРА:

Храбан, Г. Ю. Спалах гніву народного : (антифеодальне, народно-визвольне повстання на Правобережній Україні у 1768–1769 рр.) / Г. Ю. Храбан. – Київ : Вид-во при Київ. ун-ті, 1989. – 176 с. – Бібліогр.: с. 146–167.

Мордовцев, Д. Гайдамаччина : іст. монографія / Д. Мордовцев ; пер. з рос. за вид. 1870 р. – Дніпропетровськ : Січ, 2003. – 359 с.

Скальковський, А. О. Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорізького / А. О. Скальковський ; передм. Г. К. Швидько ; пер. з рос. Т. С. Завгородньої. – Дніпропетровськ : Січ, 1994. – 678 с.

Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. : зб. док. / Л. А. Проценко та ін. ; під ред. І. Л. Бутича, Ф. П. Шевченка. – Київ : Наук. думка, 1970. – 659 с.

Коліївщина 1768 : матеріали ювілей. наук. сесії, присвяч. 200-річчю повстання. – Київ : Наук. думка, 1970. – 187 с.

Колесник, В. Боротьба проти польської колонізації на Правобережній Україні. Гайдамацький рух / В. Колесник, В. Щербатюк // Шевченків край : іст.-етногр. дослідж. – Київ, 2009. – С. 138–148.

Палій, А. Гайдамаччина / Анатолій Палій, Микола Гордієнко // Палій, А. Козацька спадщина : док. нариси. – Дніпропетровськ, 2008. – С. 105–112.

Смолій, В. А. Деякі дискусійні питання історії Коліївщини 1768 р. // Укр. іст. журн. – 1993. – № 10. – С. 21–29. – Бібліогр.: с. 28–29.

Калінович, О. Соціальна та духовна боротьба українського народу проти польської шляхти на Правобережжі у 2 пол. XVIII ст. Поема «Гайдамаки» Т. Шевченка / Калінович Олена // Залізнякові читання : матеріали Третьої наукової краєзнавчої конференції, с. Медведівка, 21 жовтня 2011 р. – Черкаси, 2011. – С. 24–32. – Бібліогр.: с. 32.

Гарбузова, Л. Шляхами нескорених / Лариса Гарбузова // Чумацький шлях. – 2010. – № 3 ; [спецвип.]. – С. 16–18.

Бушин, М. І. Чигиринщина – епіцентр Коліївщини – національно-визвольного повстання на Правобережній Україні проти панування Речі Посполитої / М. І. Бушин, В. М. Лазуренко // Бушин М. І. Витоки державності. Чигиринщина. – Черкаси, 2006. – С. 99–111.

Мицик, Ю. За рік до Коліївщини / отець Юрій Мицик // Корсун. часопис. – 2014. – № 29/30. – С. 85–90.

Степенькін, С. Гайдамацький рух на Корсунщині / С. Степенькін // Корсун. часопис. – 2004. – № 12. – С. 28–36.

Гайдамацький рух на Уманщині. Коліївщина 1768 року : хрестоматія. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. – 213 с.

Мицик, Ю. А. Умань козацька і гайдамацька / Ю. А. Мицик. – Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2002. – 187 с.

Бушин, М. І. У неділю рано тривожили дзвони... / М. І. Бушин, О. І. Гуржій, А. Г. Палій // Бушин О. І. Місто Умань : іст. портрети, події, факти. – Черкаси, 2010. – С. 133–137.

Бравада, О. Коліївщина : повстання, що народилося на Черкащині / Олександр Бравада // Прес-Центр. – 2008. – 16 квіт. (№ 16). – С. 29.

Вєтров, О. Йосип Шелест і Коліївщина : хто ж насправді був організатором гайдамацького повстання / Олександр Вєтров // Трудова слава. – 2016. – 18 берез. (№ 11). – С. 9 ; 25 берез. (№ 12). – С. 9.

Цей день в історії Уманщини названо «уманська різня» : 18 червня [Електронний ресурс] // Uman news. Новини Умані та Черкащини : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://umannews.in.ua/archives/5916> (дата звернення: 20.06.17). – Назва з екрана.

3 червня
100 років з часу Звенигородського
збройного повстання 1918 року

Чи стримати тих, в кого серце з вогня
І душу завзяту до бою напняв,
Хто любить Вітчизну глибоко,
пречисто?..

М. Босеслав¹

Впродовж багатьох століть то гучно вирує, то геть згасає боротьба за незалежність України. Прагнення до волі у нашого народу невмируще. Споконвіку він орав поле з шаблею на боці і будь-якої миті ставав на захист рідного краю. Багато битв і повстань відбулося в українській історії за триста п'ятдесят років. Важко повірити, але боротьба, яка розпочалася влітку 1918 року в центрі України не визнавалася ні Центральною Радою, ні Гетьманатом, ні Радянською владою. Але то не «махновщина», то була відчайдушна, організована боротьба Вільного Козацтва за незалежну Україну – Звенигородське збройне повстання.

Більшість українського селянства не сприйняла владу гетьмана П. Скоропадського, внутрішню політику його уряду. Він зосередив у своїх руках не тільки виконавчу, а й законодавчу та судову владу, здійснив нововведення щодо продажу землі. Громадяни України також були стурбовані іноземною військовою присутністю. У квітні 1918 року між Україною з одного боку, Німеччиною та Австро-Угорщиною з іншого, був укладений господарський договір, відповідно до якого Україна мала поставити своїм союзникам 60 млн. пудів зерна, 400 млн. штук яєць, значну кількість м'яса, цукру, картоплі, овочів та сировини. З вересня 1918 р. до липня 1919 р. був укладений наступний договір постачання закордон продовольства. Це озлоблювало селян, адже на них накладалась контрибуція. А каральні експедиції стали неодмінною рисою режиму. Поведінка німецьких та австро-угорських каральних загонів була подібна до дій гетьманських збройних формувань: жорстокість, свавілля, зловживання.

¹ Босеслав, М. Крути [Електронний ресурс] / М. Босеслав // Фасоля Тарас. Відображення збройної боротьби ОУН–УПА у фольклорі та художній літературі. – Текст. дані. – Режим доступу: www.shkola.ostriv.in.ua/publication/code-110F32BO86C6E (дата звернення: 04.03.2017). – Назва з екрана.

Із доповідної київського губернського старости: «(німецькі)... експедиції супроводжуються масовими розстрілами... Реквізують худобу, зерно, птицю і все це забирають так, без грошей. Все вищезазначене викликає страшене озлоблення проти німців...». Природно, що серед повстанців все частіше лунали заклики до початку війни проти окупантів. Українські керманічі мали надію, що німці допоможуть їм зберегти владу; про народ, як виявилось пізніше, ніхто крім Вільного Козацтва, не турбувався. А тим часом німці грабували селянське майно, відбирали землю, а сільську молодь почали вивозити до Німеччини.

Повстання розпочалося 3 червня 1918 р. виступом селян с. Орли Лисянської волості Звенигородського повіту проти карального загону, що прибув у село. Загін був ущент розгромлений, це надихнуло селян на боротьбу. 4 червня у с. Ганжалівка селяни розгромили ще один німецько-гетьманський загін. Повстання швидко перекинулося на сусідню Лисянку. Німці змушені були залишити містечко, проте через кілька днів до Лисянки в'їхав каральний загін кадетів і німців. Основу повстанців становили загони Вільного Козацтва отаманів Туза і Квітковського, уродженця Уманщини, які змусили дві німецькі роти і півтори сотні карателів зачинитися в місцевому польському костьолі.

У той час повстання охопило увесь повіт: 5 червня виступили селяни сіл Моринці, Пединівка, Вільшана. 7 червня на боротьбу піднялися селяни с. Озірна, в руки повстанців перейшли Піски – передмістя м. Звенигородка. Селянсько-козацькі загони громили карателів, ліквідовували місцеві органи гетьманської влади. Проти німців об'єдналися усі верстви населення, скористалися ситуацією і більшовики, які були малочисельними, проте влилися в селянсько-козацьке військо. Значно пізніше такі факти дали підстави радянським історикам трактувати Звенигородське повстання як виступ селян, організований і очолений більшовиками.

Протягом трьох днів повстанці штурмували Лисянський костьол. Та оточені, атакуючи міст через р. Гнилий Тікич, вирвалися з Лисянки і пробралися до Звенигородки. Серед місцевого населення й нині ходять різні версії щодо цього прориву: одні кажуть, що варта на мосту заснула, інші – що частина повстанців домовилася з німцями і таємно пропустила їх через міст. Далі був запеклий бій поблизу с. Озірна. Поблизу ж м. Звенигородка зібралося близько 15 тисяч повстанців. Серед керівників повстанських загонів були досвідчені отамани, які ще рік тому стояли біля витоків Вільного Козацтва: Никодим та Хресант Смокції, Семен Гризло, Антін Шкільний та ін. Повстанським рухом проти окупаційних військ у краї керував Лев Шевченко, родич Т. Г. Шевченка, типовий ватажок, надзвичайно сміливий, але без належної освіти. Роботу штабу повстанців очолив поручик Кривда. Ідейним

натхненником став отаман Ю. Тютюнник. Напередодні повстання його було призначено уповноваженим по демобілізації, що дозволило керівництву Вільного Козацтва контролювати склади зі значною кількістю зброї. 10000 рушниць, більше 10000 кулеметів, 2 гармати, панцерник та багато амуніції були роздані селянам. Зброя вивозилася чотири ночі. Хоча Юрко Тютюнник відверто повідомляв Левка Шевченка, який вірив у перемогу, що повсталала лише Звенигородщина, та у провідників руху не було ніякої позиції щодо повстання.

На ранок 9 червня штаб повстання перенесли до с. Озірна, звідки було видно всю Звенигородку і атака розпочалася. В цей час у Шполі отаман Шаповал розгромив німців, а поблизу с. Гусакове кілька загонів, одним з яких командував місцевий житель Г. Іванченко, захопили в полон 300 німців і їхні гармати. Ця перемога ще більше підняла дух повстанців. Жорстокі бої тривали кілька днів, від німців було звільнено Жашків, Тальне, залізничні станції Цвіткове, Бобринська, Христинівська і частина залізниці в напрямку Києва, Одеси, Дніпропетровська. Стало вільним і місто Звенигородка: німці віддали всю зброю та під наглядом українських старшин пішли полоти цукрові буряки, працювати на цукроварнях; кадети були розстріляні. Майже весь Звенигородський повіт перебував у руках повстанців.

Повстання відбулися у Канівському, Черкаському і Таращанському повітах. Таращанці встановили зв'язок з окремими загонами Звенигородського, Уманського, Васильківського, Сквирського, Канівського та інших повітів. Однак через кілька днів вони вимушені були залишити Таращу. Активністю селянства намагалися скористатися більшовики, в окремих регіонах вони утворювали ревкоми, повстанські штаби, поширювали на маси свою ідеологію. Завдяки німецькій окупації, більшовизм в Україні об'єднав навколо себе людей, які раніше про нього і чути не бажали.

Скориставшись ситуацією, Звенигородський повстанський штаб намагався об'єднати повстанський рух і очолити його. Однак час був втрачений – більшість селян, вважаючи, що небезпека ліквідована, повернулася додому, адже розпочиналися жнива. Левко Шевченко прийняв рішення розпустити людей. Після придушення повстання розпочалися каральні дії, Левка Шевченка кидають до Київської німецької в'язниці. Два місяці тривають допити, суд виносить йому смертний вирок, але він утікає з-під варті, деякий час переховується.

У липні 1918 року значні сили повстанців Звенигородщини і Таращанщини об'єдналися: розпочалася нова хвиля боротьби. Проте значно переважаючі сили окупаційних військ змусили звенигородсько-таращанські загони, які не склали зброю, відступати до кордонів з більшовицькою Росією і

переправитися на лівий берег Дніпра. Доля Левка Шевченка склалася трагічно. Після повалення режиму Скоропадського і визволення України від німців, він повертається до Києва. 8 січня 1919 року у м. Звенигородка, коли Шевченко повертався від батька з с. Керелівка, його заарештували і вбили. Пізніше його відданий товариш Юрко Тютюнник писав: «Левко був молодшим, ще навіть не одруженим, сином у батьків. Завдяки надзвичайній енергії йому вдалося одержати військову освіту. Він вільно володів німецькою мовою... Левко не вродився вождем; мав лагідну натуру і шляхетне серце; здібний принести себе в жертву, але примусити інших було не в його натурі. Це була людина, про чесність якої в мене не залишалося ні крихітки сумніву...».

Та найкращу оцінку Звенигородському повстанню дають вороги. По відході з України у своєму інтерв'ю командувач окупаційної армії Муравйов сказав: «Револьюційна Російська Армія пройшла Україну, змитаючи на своєму шляху все, що носило на собі ознаки буржуазно-шовіністичного сепаратизму... На Україні прийшлося натрапити на маргінальну організацію буржуазної самооборони. Особливо дався взнаки Звенигородський повіт, де український шовіністичний націоналізм збудував фортецю у формі так званого Вільного Козацтва. Організація не тільки не допустила нашої влади в повіті, а навпаки, сама перейшла в наступ, чим зробила чималу шкоду нашим військам. Я дуже жалкую, що не вдалося зруйнувати це гніздо, втопити в крові тих, хто посмів підняти руку на Червону Армію...». Можна уявити, як радів цей ворог, коли Козацтво розформували.

Звенигородське збройне повстання, хоч і скінчилося поразкою, сприяло подальшому розвитку громадянського суспільства, надало досвід селянству в їх боротьбі з окупантами.

ЛІТЕРАТУРА:

Щербатюк, В. М. Звенигородське збройне повстання / В. М. Щербатюк // Краєзнавство Черкащини. – Черкаси, 2005. – Вип. 8. – С. 136–149.

Кульчицький, Ю. Шаблі з плугів : Укр. повстан. рух у визвол. змаганнях [1917–1926 pp.] / Юрій Кульчицький. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – 260 с.

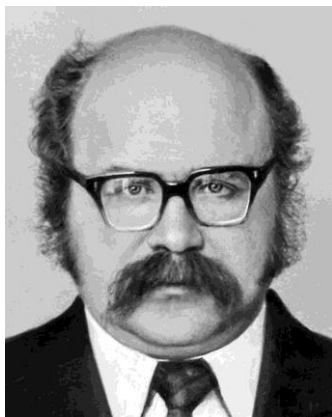
Овсієнко, Л. Німецька та австро-угорська окупація Корсунщини 1918 року / Лідія Овсієнко // Корсун. часопис. – 2012. – № 26/27. – С. 49–58.

Щербатюк, В. Хто ж був справжнім керівником повстання селян Звенигородщини влітку 1918 року : [із дослідж. «Селянський повстанський рух в Україні (1917–1921)»] / Володимир Щербатюк // Понад Тікичем. – 2013. – 6 лип. (№ 35). – С. 4.

3 історії Звенигородського повстання червня 1918 року :
[документи] // Добридень. – 2000. – № 7/11. – С. 49–50.

Відоменко, О. Звенигородське повстання // Шевченків край. – 1998. – 18 лип. (№ 56). – С. 4, 1 серп. (№ 60). – С. 4, 5 серп. (№ 61). – С. 4.

Іванченко, М. 3 буремного 1918 року / Михайло Іванченко // Колос. – 1988. – 18 лют. (№ 21). – С. 4.

12 липня
75 років від дня народження поета
П. П. Линовичського
(12.07.1943–16.04.2002)

Я твій листочок, Україно,
Дзвінких тополь блакитна тінь,
Я твій незайманий барвінок
І жайвір в тихій висоті.

П. Линовичський¹

Талановитий український поет і мовознавець, літературний редактор і публіцист Петро Павлович Линовичський народився 12 липня 1943 року у с. Паризька Комуна Гребінківського району Полтавської області. Дитинство майбутньому поетові, як і багатьом його ровесникам – «дітям війни», випало непросте, але, за словами самого П. Линовичського, «барвисте й прекрасне»:

...Недобігане, босоноге,

ніби часчка польова.

...Рідко печене, часто строге

знов дитинство моє ожива...

Вступивши до Черкаського педагогічного інституту, недовго був студентом, бо пішов до армії. Повертаючись 1963 року додому, у Саратові на вокзалі написав вірш «Над Ташанню». І хоч на той час він уже друкувався в різних газетах, але, як пише в автобіографії, «саме з цього вірша, гадаю, почався я як поет».

Навчаючись у Черкаському педагогічному інституті, Петро Линовичський вирізнявся з-поміж інших високою ерудованістю, мав свій поетичний стиль,

¹ Линовичський П. За шеломянем // Холодний Яр : часопис. – Черкаси, 2003. – № 2. – С. 272.

ліричний, розкутий, водночас і громадянський. Був справжнім патріотом України.

До читача поет прийшов 1969 року зі збіркою «Оржиця». Згодом одна за одною виходили у світ «Громаденки» (1973), «Зоряна далечінь» (1975), «Свято надії» (1977) та через десять років «Живої пам'яті багаття». Остання збірка відкривається програмним віршем:

*Мені багато на землі,
багато треба:
щоб озивались журавлі
з нічного неба,
щоб наливалася ріка,
як сила духа,
щоб зустрічалася рука
з рукою друга,
щоб сонце сходило з роси
на житнім полі,
щоб люди прагнули краси,
як хліба-солі,
щоб розквітало по трудах
пісень завзяття
і гріло пам'ять у серцях
живе багаття.*

Поет прагне осмислити побачене, відчуте, зроблене не лише собою, а й іншими – це означає зупинити його, уловити сенс життя, увічнити плинність часу і своє недовговічне перебування у світі:

*Тільки тому, що існує любов,
ми необхідні –
людина людині.
Сонце кружляє круг серця,
й тому
варто на світі жити.
Тільки тому,
що ти є на землі,
горе мені, нещасливому, горе,
певне, тому, може,
й справді тому
варто на світі жити.*

За спогадами побратимів по перу Петро Линовицький був особистістю складною, зовні комфортною, а внутрішньо глибоко драматичною. Він завжди

вразив усіх літературно-історичною ерудицією. Петро Павлович любив життя, людей, тонко відчував красу природи й був закоханий у рідне слово, жив творчістю, знаходив у ній душевний затишок і світло духовної самореалізації, і це було найвищим багатством, яке він мав у житті:

*А що я все життя роблю? –
Не тільки ж серце традиційне краю.
Я вас люблю, я вас кохаю
І задихаюсь від жалю.*

Більшу частину свого життя Петро Линовицький прожив у Черкасах. Він був засновником і багаторічним керівником обласного літературного об'єднання ім. Василя Симоненка. Багато з тих, хто пішов дорогою літератури, з вдячністю згадують його, бо він став для них першим літературним учителем, шляхетним порадником, щирим наставником і другом.

Тривалий час Петро Павлович працював відповідальним секретарем газети «Молодь Черкащини», започаткував видання газет «Черкаси», «Місто», «Тарасові джерела». Усі його публікації в періодиці незмінно вирізнялися високою культурою слова й професійною майстерністю, гостротою проблематики й глибиною змісту.

Черкаси, Черкащина стали для Петра Линовицького такими ж близькими, як і рідні полтавські краї:

*Є і в Києві Хрещатик,
та в моїх Черкасах – свій.
Він бере дзвінкий початок
в нічній тиші віковій.
Він у пісні, він у чарах,
він – казкове диво з див,
по вишневих тротуарах
сам Шевченко тут ходив!..*

Черкащани нерідко згадують слова поета:

*Любі, казкові, чарівні Черкаси,
птахо моя степова...*

А восени їх зігрівають рядки:

*...Ходить осінь по Черкасах
із листочком на душі...*

Смерть дочки, сімейні негаразди, нестатки, біль за наші державні справи підточили й без того слабке здоров'я Петра Павловича. Помер він 16 квітня 2002 року. Похований у Черкасах.

Літературознавець Юрій Тимошенко назвав Петра Линовицького «глибоким, життєлюбним і людинолюбним поетом з інстинктом неспокою,

спрагою пізнання світу, митцем з досить яскравою поетичною індивідуальністю, що поважав поезію, вірував у святість слова...».

ЛІТЕРАТУРА:

Твори П. Линовицького

Живої пам'яті багаття : поезії / Петро Линовицький. – Київ : Рад. письменник, 1988. – 86 с.

Свято надії : вірші та поеми / Петро Линовицький. – Дніпропетровськ : Промінь, 1977. – 64 с.

Зоряна далечинь : поезії / Петро Линовицький. – Київ : Рад. письменник, 1975. – 60 с.

Громаденки : поеми. Сонети. Секстини / Петро Линовицький. – Дніпропетровськ : Промінь, 1973. – 66 с.

Оржця : поезії / Петро Линовицький. – Дніпропетровськ : Промінь, 1969. – 62 с.

[Поезії] / Петро Линовицький // Апостроф : [альманах]. – Черкаси, 2015. – Вип. 3. – С. 137–142.

[Поезії] / Петро Линовицький // Холодний Яр : часопис. – Черкаси, 2012. [Поезії] / Петро Линовицький // – № 1. – С. 220–228.

«Я твій листочок, Україно...» : [поезії] / Петро Линовицький // Холодний Яр : часопис. – Черкаси, 2003. – № 2. – С. 267–272.

Поезії різних літ та з різних збірок / Петро Линовицький // Шевченків край – наша батьківщина. – 2003. – Лип. (№ 2). – С. 3.

[Поезії] / Петро Линовицький // Нова альтернатива. – 2000. – 22 черв. (№ 11). – С. 6.

Про П. Линовицького

Тимошенко, Ю. Поет руху і тиші / Юрій Тимошенко // Холодний Яр : часопис. – Черкаси, 2003. – № 2. – С. 263–266.

Петро Линовицький : [біогр. довідка, твори] // Криничка : антол. творів письм. Черкащини для дітей та дорослих : [в 2 т.]. – Черкаси, 2009. – Т. 2. – С. 81–86.

[Поліщук В.] Петро Линовицький / [В. Поліщук] // Гілочка : письменники Черкащини – дітям : посібник-хрестоматія. – Черкаси, 2002. – С. 188–189.

Носань, С. Поет, громадянин, патріот // Носань С. Л. Мерехлюндія : [п'єса]. – Черкаси, 2003. – С. 3–6.

Бас, В. Про Петра Линовицького / Віталій Бас // Холодний Яр : часопис. – Черкаси, 2008. – № 2. – С. 194–196.

Туменко, Л. Він – Плину син, і Вічність – його мати / Леонід Туменко // Молодь Черкащини. – 2013. – 10 лип. (№ 28). – Дод : Свій час + ТВ програма (№ 208). – С. 1.

Борщ, М. Багатогранний талант / Микола Борщ // Шевченків край – наша батьківщина. – 2003. – Лип. (№ 2). – С. 4.

21 вересня
80 років від дня народження
заслуженого працівника культури України
Л. П. Капкаєвої
(21.09.1938)

Добре жить
Тому, чия душа і дума
Добро навчилася любити!
Т. Шевченко

Слова Тараса Шевченка, які стали епіграфом до цієї статті, повною мірою стосуються Ліллі Павлівни Капкаєвої – заслуженого працівника культури України, директора Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка.

Корінна черкащанка Лілля Павлівна з дитинства захоплювалася читанням, але ще тоді не знала, що їй судилося все своє життя присвятити роботі з книгою. Після закінчення Харківського державного бібліотечного інституту (1960 р.) вона почала свій професійний шлях методистом Драбівської районної бібліотеки. А з 1962 року трудова діяльність Ліллі Павлівни пов'язана з Черкаською ОУНБ ім. Т. Шевченка (до 2000 р. – ОУНБ ім. В. В. Маяковського), де вже більше ніж півстоліття вона сумлінно служить розвитку бібліотечної справи у краї.

У цій бібліотеці Лілля Капкаєва починала з міського абонементу, який очолювала понад два десятки років. Тут вона зуміла згуртувати кваліфікований колектив, напрацювати механізм ефективного обслуговування читачів, допомагала молодим спеціалістам у професійному сходженні.

Управлінський талант, авторитет серед читачів, громадськості та бібліотечних працівників області не залишилися поза увагою керівництва

області: Ліллі Павлівні було доручено відповідальну посаду – заступника директора бібліотеки з наукової роботи, а через декілька років (1986 р.) – очолити заклад. Відтоді колектив ОУНБ запрацював із новою творчою динамікою, запроваджуючи цінний досвід бібліотек країни та зарубіжжя, поєднуючи традиційні методи бібліотечної роботи з інноваційними. Активно впроваджується бібліотечний маркетинг, створюється дієвий механізм інформаційної підтримки органів місцевої влади, розширюється співпраця з громадськими організаціями, ЗМІ, міжнародними фондами.

Важливим кроком у діяльності директора стало формування інформаційних ресурсів на основі нових технологій. Бібліотека одна з перших в Україні впровадила автоматизовану інформаційно-пошукову систему. В автоматизованому режимі ведуться основні технологічні процеси, надаються інтернет-послуги.

Лілля Павлівна вважає, що формування позитивного іміджу бібліотеки має здійснюватися шляхом реалізації проектів та заходів, спрямованих на розширення спектра послуг та збільшення інформаційно-ресурсної бази для користувачів. Під її керівництвом успішно реалізуються грантові проекти Посольства США в Україні, МФ «Відродження», програми «Бібліоміст», завдяки яким створені і надають послуги громаді Інтернет-центр, Інформаційний центр, Центр Європейської інформації, регіональний тренінговий центр, інформаційно-культурний центр «Вікно в Америку».

Як очільник головного методичного центру області, Л. П. Капкаєва докладає багато зусиль для поліпшення інформаційно-культурної діяльності бібліотек регіону, підняття їх іміджу в суспільстві, сприяє впровадженню інноваційних проектів, професійному зростанню бібліотекарів, забезпечуючи організацію науково-практичних конференцій, проблемних навчальних семінарів, вебінарів, практикумів, тренінгових форм роботи.

Директор успішно поєднує виробничу діяльність з громадською. Вона багато років очолювала профспілковий комітет книгозбірні, проявивши себе порядною, доброзичливою, уважною до колег. Обиралась депутатом Соснівської районної ради. Вона є членом правління обласного відділення Українського фонду культури, головою обласного відділення ВГО «Українська бібліотечна асоціація», членом комісії з питань мовної політики, членом експертної ради Черкаської облдержадміністрації з питань розвитку книговидавничої справи в області.

Мудрість і управлінський талант принесли Ліллі Павлівні заслужену шану, повагу і визнання бібліотечної спільноти області та громадськості. Вона представляє бібліотеку на всеукраїнських та міжнародних бібліотечних форумах, побувала у складі делегації в Брюсселі (Бельгія), США, Польщі.

Багаторічна сумлінна праця Л. П. Капкаєвої високо поцінована державою: присвоєно звання «Заслужений працівник культури України», нагороджена медаллю «Ветеран праці», ювілейною медаллю «20 років Незалежності України», державним значком «Пропагандист книги», почесними грамотами Кабінету Міністрів України, Черкаської облдержадміністрації та обласної ради, обласного управління культури, ЦК профспілки працівників культури, найвищою церковною нагородою – орденом святих Кирила і Мефодія за заслуги з відродження духовності в Україні та утвердження Помісної Української Православної Церкви.

ЛІТЕРАТУРА:

Капкаєва, Л. Черкаська ОУНБ імені Тараса Шевченка : віхи історії і сьогодення / Л. Капкаєва // Бібл. планета. – 2009. – № 4. – С. 32–34.

Капкаєва, Л. П. Провідний культурний центр батьківщини Шевченка / Л. П. Капкаєва // Бібліотечна орбіта інформаційного суспільства. – Ужгород, 2005. – С. 345–349.

Капкаєва, Л. П. Бібліотеки області зможуть придбати сучасні комп'ютери : [американ.-укр. конкурс «Бібліоміст» на Черкащині] / Л. П. Капкаєва // Нова Доба. – 2011. – 19 лип. (№ 58). – С. 7.

* * *

Щаслива доля на бібліотечній ниві // Бібл. планета. – 2008. – № 3. – С. 38.

Капкаєва Лілля Павлівна // Галерея портретів. Вип. 1. Фундатори бібліотечної справи Черкащини / упоряд. Р. П. Круценко ; ред. Г. С. Круглякова. – Черкаси, 2006. – С. 3–4.

Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка : роки поступу (1899–2009) / Упр. культури і туризму Черкас. облдержадмін., Обл. універс. наук. б-ка ім. Т. Шевченка ; [ред. Г. С. Круглякова ; упоряд. К. С. Бугаєнко, Т. В. Горда та ін.]. – Черкаси : [Вид. Чабаненко Ю. А.], 2009. – 161 с. : фот.

Про Л. П. Капкаєву – с. 33, 73. Фот.

Капкаєва Лілля Павлівна / М. І. Бушин, В. М. Лазуренко, І. Ю. Мащенко, Є. М. Стрижак // Черкаси : 1954 – 2004. – Черкаси, 2005. – С. 278–279.

Білоус, Н. Бібліотекарі – хранителі розуму людства : [про діяльність Черкас. ОУНБ ім. Тараса Шевченка та її директора Л. П. Капкаєвої] / Надія Білоус // Нова Доба. – 2013. – 24 верес. (№ 68). – С. 6.

З роси і з води! // Сім Муз. – 2008. – № 1. – С. 14.

14 жовтня
75 років від дня народження співачки
Р. О. Кириченко
(14.10.1943–09.02.2005)

Я принесла пісні в кожен дім,
Вічне диво надії і віри.
Я легких не шукала доріг,
Своїм щастям ділилася щиро.

Раїса Кириченко
(«Я вдячна всім»)¹

Раїса Опанасівна Кириченко, відома українська співачка, Герой України, народна артистка України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, повний кавалер ордена княгині Ольги, народилася 14 жовтня 1943 року в селі Корещина Глобинського району Полтавської області в простій селянській сім'ї.

Першу співочу практику Раїса Кириченко пройшла у Землянківській школі, в громадському житті якої приймала активну участь. Потім працювала у колгоспі, на фермі. І тут доля щиро усміхнулася Раїсі. На святі пісні у с. Великі Кринки красива, ставна, співуча дівчина привернула увагу керівника народного хору Кременчуцького автомобільного заводу КрАЗ Павла Оченаша, який запросив її працювати у колективі. У січні 1961 р. співачка стає солісткою цього хору. Вже з червня 1962 р. працює у професійному колективі – Полтавському жіночому хоровому театралізованому ансамблі «Веселка», концертмейстером та баяністом якого був Микола Михайлович Кириченко. М. М. Кириченко став надійним другом, опорою в житті, люблячим чоловіком, їх долі поєднала українська пісня.

На запрошення керівника ансамблю «Льоник» при Житомирській філармонії, Анатолія Пашкевича, сім'я Кириченко переїхала до Житомира. З часом, коли у 1968 році А. Пашкевич очолив Черкаський народний хор, то члени сім'ї Кириченко увійшли до його складу. Незабаром про молоду солістку заговорили і слухачі, і спеціалісти.

¹ Малахова, О. Особливості реалізації естетичного коду української ліричної творчості Раїси Кириченко / О. Малахова // Творчість Раїси Кириченко в культурному просторі України на покордонні ХХ-ХХІ століть : зб. наук. пр. – Полтава, 2013. – С. 34.

Як розповідав сам А. Пашкевич, у колективі не було твердо визначених амплуа заспівувачів: кожен повинен був знати, крім своєї партії, також і сольний фрагмент, щоб у разі необхідності проспівати його в концерті. Саме завдяки такій системі дебютувала як солістка Раїса Кириченко, проспівавши в програмі виїзного концерту пісню А. Пашкевича на слова Д. Луценка «Ой ти, ніченько». Ця пісня стала для неї золотою перепусткою на велику сцену і вона одразу стала в один ряд з такими визнаними зірками хору, як Ольга Павловська та Євгенія Крикун.

Саме у Черкаському хорі Раїса Кириченко почала досягати підходи до пісні, оволодівати умінням розкривати її зміст так, щоб пісня змусила слухачів відчувати хвилювання. Анатолій Пашкевич був автором відомих пісень, які зробили Раїсу Панасівну самодостатньою співачкою і відомою солісткою. Це – «Степом, степом» (сл. М. Негоди); «Синові» та «Тиша і грім» (сл. В. Симоненка); «Мамина вишня», «Моя Волинь» та «Мати ходить на курган» (сл. Д. Луценка). Слава її зростала. Для Раїси Опанасівни композитори і поети почали створювати пісні. Співавторами були поети: Вадим Крищенко, Андрій Демиденко, Микола Сніжко, Іван Зінченко Микола Ляпаненко; композитори: Володимир Домшинський, Олександр Зуєв, Олексій Чухрай, Леонід Нечипорук та ін.

Спочатку прийшло народне визнання, а потім вже і державні нагороди. Поет Вадим Крищенко якось чув від Раїси Кириченко: «Знаєте, я полтавська дівчина, але саме Черкащина принесла мені найбільше нагород». А й справді, так. У 1973 році співачка здобула звання «Заслужена артистка України», у грудні 1979 року їй присвоєно почесне звання «Народна артистка України».

Співачка при Черкаській філармонії створює спочатку гурт «Калина», потім у 1983 році – «Росава», у яких виступає солісткою. Її чоловік Микола Михайлович та Микола Петрина, художній керівник, стояли біля витоків його становлення. Неповторний голос Раїси Кириченко знають не тільки в Україні. Захоплено аплодували їй щирою і виразною виконанням пісень у США, Канаді, Німеччині, Тунісі, Алжирі, Філіппінах, Монголії, Австралії, Польщі, Болгарії, Росії та у містах колишнього СРСР.

У 1986 році співачка стала лауреатом Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка.

У 1987 році Раїса Кириченко повертається до рідної Полтави, де працює солісткою філармонії та згодом створює ансамбль «Чураївна».

Раїса Опанасівна, підвищуючи свій музичний рівень, у 1989 році закінчує факультет хорового диригування Харківського інституту мистецтв ім. І. Котляревського. З вересня 1994 року Раїса Кириченко працює викладачем відділу співу Полтавського музичного училища ім. М. В. Лисенка.

У 1998 році за вагомий внесок у духовну скарбницю України, за самовіддану працю, високу професійну майстерність та активну громадянську

позицію її нагородили «Орденем княгині Ольги» III ступеня, II ступеня – у 1999 році, I-го ступеня – у 2001 році.

Величезний репертуар Кириченко складався з українських, російських та білоруських народних пісень і творів сучасних авторів. Чарівний голос неповторного тембру і яскравого національного колориту та задушевність виконання принесли їй всенародну любов. «Берегиня української пісні» – так з любов'ю і шаною говорять про українську співачку.

Після довгої хвороби, у 2000 році співачка переїхала до Києва.

У 2003 році Раїса Кириченко написала книгу своїх спогадів «Я козачка твоя, Україно». А в жовтні 2003 р. Указом Президента України «за видатний особистий внесок у справу збереження та примноження національної пісенної спадщини та багаторічну творчу діяльність» Раїсі Кириченко присвоєно звання «Герой України» з врученням Ордена Держави.

9 лютого 2005 року після тяжкої хвороби Р. О. Кириченко пішла з життя. Похована в с. Корещина Глобінського району Полтавської області (поруч з могилою її матері, як вона заповіла).

У Полтавському педагогічному університеті працює музей співачки, її іменем названо вулицю, школу мистецтв, відкрито меморіальну дошку на будинку, де жила Раїса Кириченко. На батьківщині співачки, в Землянківській загальноосвітній школі, що нині носить ім'я славетної співачки, у жовтні 2006 року відкрито «Світлицю Раїси Кириченко», а 2008 року в селі з'явився перший в Україні пам'ятник Берегині української пісні. У Києві на будинку, в якому Раїса Кириченко жила останні роки свого життя, 2008 року також встановлено меморіальну дошку.

У Черкасах фойє обласної філармонії прикрашає встановлений бюст Раїси Кириченко, одна з вулиць міста названа її іменем.

Творчості Кириченко присвячені кінофільми режисера О. Бійми («Розквітає рута-м'ята», «Тополина земля», «Немеркнуча зірка – Раїса Кириченко»), телефільми «Автограф» та «Берегиня».

На Полтавщині проводиться щорічний відкритий фестиваль-конкурс вокально-хорового мистецтва, присвячений пам'яті Раїси Кириченко «Пісенні крила Чураївни» (у жовтні на День народження народної артистки).

В. Крищенко, пісні якого займали значну частину репертуару Раїси Опанасівни, колись назвав її символом України. Так воно й є. Чуйна, щира, вродлива чорнявка з гордовитою осанкою та задушевеним голосом – уособлення справжньої Українки. Пісня для неї була, як молитва. Недарма і сама Раїса Опанасівна часто наголошувала: «Я козачка твоя, Україно».

ЛІТЕРАТУРА:

Кириченко, Р. О. Я козачка твоя, Україно / Раїса Кириченко. – Полтава : Полтава, 2003. – 215 с. : іл.

* * *

Творчість Раїси Кириченко в культурному просторі України на покордонні ХХ–ХХІ століть : до 70-ліття від дня народження Березини української пісні : зб. наук. праць / упоряд., відп. ред. Г. О. Кудряшов. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – 300 с. : іл.

Лабінський, М. Народна співачка Раїса Кириченко / Микола Лабінський // Пам'ять століть. – 2008. – № 3. – С. 195.

Токарєв, Ю. Березиня народного співу / Юрій Токарєв // Музика. – 2004. – № 4–58. – С. 24–25.

Волкова, А. Раїса Кириченко: «В дитстві, коли тільки починала петь, мама мене постійно одергивала: «Чого ти кричиш? Співай тихенько». А я думала: «Хіба ж тихенько співають?» / А. Волкова // Факти. – 2013. – 15 окт. (№ 185) – С. 6.

Шквар, Г. Раїса Кириченко й Черкаси – невіддільні / Ганна Шквар // Черкас. край. – 2012. – 17 жовт. (№ 80) – С. 19.

Чайка, Ю. Березиня української пісні / Юлія Чайка // Жіноча газ. – 2011. – 12 жовт. (№ 41) – С. 12.

Кириченко, М. М. «Ми були нерозлучними 42 роки» / М. М. Кириченко // Черкас. край. – 2006. – 3 берез. (№ 18) – С. 15.

Бузуглий, В. «Радий, що ви пам'ятаєте мою Раю» : [про Черкас. обл. піс. фест.-конкурс укр. пісні ім. Раїси Кириченко «Я козачка, твоя Україно»] / Володимир Безуглий // Нова Доба. – 2010. – 2 листоп. (№ 88). – С. 7.

Косиченко, Л. Незабутня Чураївна / Л. Косиченко // Уряд. кур'єр. – 2005. – 21 жовт. (№ 200). – С. 9.

Твою пісню чудову, Черкашино, вона людям у серці несла... [Електронний ресурс] / Ю. С. Бардадим. – Електрон. текст. дані. – Шевченкове : [б. в.], 2009. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).

Раїса Кириченко [Електронний ресурс] : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://raisa.uaestrada.org/biografiya> (дата звернення: 29.06.2017). – Назва з екрана.

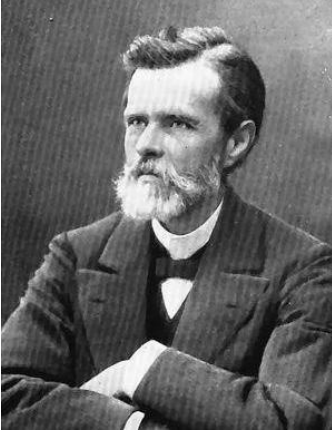
Кириченко Раїса [Електронний ресурс] : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://www.ukrmusic.org/entsyklopediya-k/rajsa-kyrychenko.html> (дата звернення: 29.06.2017). – Назва з екрана.

25 листопада

180 років від дня народження письменника

І. С. Нечуя-Левицького

(25.11.1838–15.04.1918)

Стрімчасті скелі стережуть Стеблів,
Зваблива Рось хлюпочеться в любові.
Тут він окрасу віднайшов у слові,
Коли творив і в творчості хмелів...

Микола Щербак¹

Іван Семенович Левицький (літературні псевдоніми І. Нечуй-Левицький, І. Нечуй тощо) – один із справжніх класиків української літератури. Михайло Коцюбинський писав, що якби Нечуй-Левицький нічого більше не написав, крім двох повістей «Миколи Джері» і «Кайдашевої сім'ї», то і тоді його ім'я залишилося б в українській літературі. Постать І. С. Нечуя-Левицького стоїть після постаті Тараса Шевченка. Цього художника слова, який до деталей змальовує природу рідного краю, характери персонажів, і досі ніхто не перевершив.

Народився письменник у селищі Стеблеві Корсунь-Шевченківського району 25 листопада 1838 року. Надросся – наша рідна черкаська земля – виколисала великого письменника землі української, з якої він черпав творчу наснагу. «Я народився... в містечку Стеблеві Київської губернії Київського повіту. Стеблів стоїть по обидва боки Росі в дуже гарному і оригінальному місці. Річка Рось тече з півночі і серед Стеблева круто повертає углом на схід сонця, вдарившись об високу, рівну як стіна, скелю Спас. Над самою скелею стоїть церква Спаса, а коло самої скелі впадає в Рось невеличка річка Боровиця. Наша хата стояла за Россю проти самої церкви...» – так починає свою автобіографію Іван Семенович. Свою малу батьківщину Нечуй-Левицький оспівав у всіх своїх творах, цим він відрізняється від інших письменників; йому хотілося зберегти для прийдешніх поколінь згадку про незайманий світ навколишньої краси.

¹ Щербак, М. Іван Нечуй-Левицький // Нечуй поетичний : [зб. віршів, присвяч. І. С. Нечую-Левицькому / ред. В. Т. Поліщук]. – Черкаси, 2008. – С. 25.

Народився І. Нечуй-Левицький в багатодітній сім'ї парафіяльного священика Стеблівської Преображенської церкви Семена Степановича Левицького і його дружини Ганни Лук'янівни Трезвінської. В Черкаському обласному архіві зберігається книга «Преображенской церкви села Стеблев... о рождениях за 1838 год», де зібрані записи про народження Івана Левицького і його хрещення. А книга «Генеологія роду Івана Нечуй-Левицького» краєзнавця Є. Чернецького містить унікальні матеріали про кожну персоналію з генеалогічного дерева Нечуя-Левицького ще від початку XVIII століття.

Навчався майбутній письменник спочатку у школі для дітей стеблівських кріпаків, яку організував його батько, а пізніше – в Богуславському духовному училищі, де «погано вчили, а били добре». Із Богуслава його перевели до Київської духовної семінарії (1853–1859), яка дала Нечуєві-Левицькому добрі знання французької та німецької мов, а відтак – літератури, яку читав письменник навіть у рукописних списках. Закінчив І. С. Нечуй-Левицький і Київську духовну Академію (1861–1865) та, не ставши священиком, а відпрацювавши рік викладачем російської словесності у Полтавській семінарії, став працювати учителем у гімназіях Каліша і Седлеця в Польщі (1866–1873).

У 1873 році Нечуй-Левицький переїздить до Кишинева, працює викладачем російської, слов'янської та латинської мов у 1-й чоловічій гімназії. Він повністю віддався улюбленій роботі, і колишні гімназисти потім згадували його як найкращого педагога. В цій гімназії він також був призначений на посаду бібліотекаря з додатковим окладом 50 крб. на рік. У 1885 році письменник вийшов у відставку, оселився в Києві і, ведучи досить замкнене життя, повністю віддався літературній праці.

Вступивши на літературну ниву ще в 60-ті роки XIX ст., Нечуй-Левицький одразу привернув до себе увагу читачів і критики. Вже перші його твори – «Дві московки» (1868) і «Рибалка Панас Круть» (1868), повість «Причеп» (1869) – відзначились новизною характерів, яскравістю барв. Після перших кроків письменника, що свідчили про появу сильного, молодого таланту на терені української прози, виходять з друку його нові розгорнені полотна. Художня спадщина І. С. Нечуя-Левицького складає понад 50 творів. Вона – дуже різножанрова і розмаїта, своєрідна, нічим не замінима енциклопедія, де міститься багатюща інформація народознавчого характеру. Цей тихий і лагідний чоловік був непохитним національним письменником, твердо сповідував власні світоглядні принципи нової української літератури: реальності, національності, народності. У своїй праці «Органи російських партій» (1871) Нечуй-Левицький писав: «Тепер ми хочемо мати свою

українську літературу, бо вона потрібна для просвіти народу і має право розвиватися, як всяка література на світі...».

Свої погляди на українську літературу, її місце і значення Нечуй-Левицький виклав не лише у повістях і романах, а й у статтях, в яких він виступав на захист української літератури, українських шкіл. В статтях «Сьогочасне літературне спрямування», «Непотрібність великоруської літератури для України і Слов'янщини» та ін. він підкреслював, що українська література йде своєю стежкою... і в українського народу є своя мова, а не «наречіє». Тому багато його творів довгий час були під забороною і автор вимушений був підписувати їх псевдонімами: таємничим «Іван Нечуй», козацьким «Іван Баштовий». Були ще «А. Глаголь», «О. Криницький». В 70-ті роки письменник створює класичні твори з народного життя: «Не можна бабі Парасці вдержатись на селі» (1874), «Микола Джеря» (1878), «Кайдашева сім'я» (1879), «Бурлачка» (1880). Також – казку «Запорожці» (1873), роман «Хмари» (1874).

У наступні роки, хоч творчий пульс письменника дещо слабне, він створює ряд цікавих, визначних творів, серед яких два історичні романи «Гетьман Іван Виговський» (1895) та «Князь Єремія Вишневецький» (1879), які ще малодосліджені та маловідомі, адже довгий час замовчувались. Любив Нечуй-Левицький гумор і театр, писав і драматичні твори для українського театру. Серед них – «Маруся Богуславка» (1887), «Голодному й опеньки м'ясо» (1887), «В диму та полум'ї» (1911). Найбільш відомою є комедія «На Кожум'яках» (1875), яка у переробці М. Старицького під назвою «За двома зайцями» набула більшої сценічності й досі живе в українському театрі.

Одиноким прожив своє життя Іван Семенович Нечуй-Левицький. На початку 1918 р. в умовах кайзерівської окупації Києва письменник тяжко захворів, згодом потрапив до Дегтярівської богадільні (будинку для престарілих), де й скінчив своє життя на 81-му році. Похований на Байковому кладовищі в Києві. Тепер твори Нечуя-Левицького вивчають в школах, живуть вони і після його смерті. Чесно й самовіддано творив письменник задля майбутньої вільної України і заслужив, щоб держава гідно відзначила його ювілей.

По праву стоїть у Стеблеві і Музей І. С. Нечуя-Левицького, який очолював відомий в Україні знавець творчості Нечуя заслужений працівник культури України Сергій Левкович Хаврусь. Такі рядки він присвятив письменнику у вірші «Славний наш Нечую»:

Чуємо твій голос, славний наш Нечую,

Чує Україна, чує цілий світ.

Слово правди завжди всіх людей чарує,

Слово правди – твій завіт...

Сьогодні справу батька Сергія Левковича продовжує син Андрій Сергійович Хаврусь.

ЛІТЕРАТУРА:

Твори І. С. Нечуя-Левицького

Твори. В 3 т. / І. С. Нечуй-Левицький [упоряд., авт. вступ. ст. та прим. Н. Є. Крутікової]. – Київ : Дніпро, 1988. – Т. 1–3.

Вибрані твори / І. С. Нечуй-Левицький. – Київ : Дніпро, 1968. – 543 с.

Запорожці / Іван Нечуй-Левицький. – Харків : Фоліо, 2007. – 319 с.

Кайдашева сім'я. Хмари / Іван Семенович Нечуй-Левицький. – Київ : Наук. думка, 2001. – 504 с.

Князь Єремія Вишневецький. Гетьман Іван Виговський : іст. романи / І. С. Нечуй-Левицький ; упоряд. Р. С. Міщук. – Київ : Веселка, 1996. – 542 с.

Микола Джеря. Бурлачка. Кайдашева сім'я : повісті / І. С. Нечуй-Левицький. – Київ : Дніпро, 2001. – 428 с.

Народні пісні в записах Івана Нечуя-Левицького / І. С. Нечуй-Левицький : [упоряд., вступ. ст. і прим. О. І. Дея]. – Київ : Муз. Україна, 1985. – 103 с. : іл., ноти.

Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / І. С. Нечуй-Левицький. – 2-ге вид. – Київ : Обереги, 2003. – 143 с.

Про І. С. Нечуя-Левицького

Холодний Яр : часоп. № 3 / Черкас. обл. орг. Нац. Спілки письменників України : [уклад. В. Коваленко ; ред. В. Ткаченко]. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2013. – 319 с. – Присвяч. 175-й річниці від дня народж. І. С. Нечуя-Левицького та 120-й річниці від дня народж. Т. Осьмачки.

Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки». № 20 (273) / М-во освіти і науки України, Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького ; [голов. ред. Кузьмінський А. І.]. – Черкаси : ЧНУ, 2013 – 152 с. – Присвяч. 175-річчю від дня народж. І. С. Нечуя-Левицького.

Іван Нечуй-Левицький : постать і творчість : зб. пр. Всеукр. наук. конф., [Черкаси], 25-27 верес. 2008 р. / М-во освіти і науки України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка та ін. ; [відп. ред. В. Т. Поліщук]. – Черкаси : [Вид. Чабаненко Ю. А.], 2008. – 549 с.

Побірченко, Н. Формування національного світогляду Нечуя-Левицького

/ Наталія Побірченко // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія : зб. наук. праць. — Черкаси, 2008. — Вип. 7. — С. 18–23.

Студії над життєписом Івана Нечуя-Левицького. Вип. 1 / Стеблів. держ. літ.-мемор. будинок-музей І. С. Нечуя-Левицького [та ін.] ; [ред. В. Іванців ; упоряд. Е. Чернецький]. — [Вид. 2-ге]. — Біла Церква : Вид. О. В. Пшонківський, 2005. — 36 с. : іл.

Поліщук, В. Іван Нечуй-Левицький і Михайло Старицький : жанрова типологія історичних романів // Поліщук В. Т. Повернення і відкриття : статті. — Черкаси, 2008. — С. 5–21.

Хаврусь, С. Л. Любов і мрії мудрого Нечуя : літературозн. розвідки / Сергій Хаврусь — Черкаси : Інтеграл-Техноімпекс, 2013. — 149 с. : іл.

Хаврусь, С. Л. Нечуєва оселя на березі Росі : літ.-краєзн. розвідки / Сергій Хаврусь. — Черкаси : Кур'єр, 2004. — 55 с. : фот.

Хаврусь, А. С. Художність повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» : «Кайдашевій сім'ї» — 135 р. / Андрій Хаврусь ; [ред. С. Л. Хаврусь]. — Черкаси : Інтеграл-Техноімпекс, 2014 — 51 с. : іл. — Бібліогр.: с.46–49.

Нечуй поетичний : [зб. віршів, присвяч. І. С. Нечуя-Левицькому / ред. і передм. В. П. Поліщука]. — Черкаси : [Вид. Чабаненко Ю. А.], 2008. — 72 с.

Каневська, Л. Нечуй-Левицький Іван Семенович / Лариса Каневська // Шевченківська енциклопедія. — Київ, 2013. — Т. 4 : М–П. — С. 547–549.

Поліщук, Я. На позвах із Московщиною : актуальні аспекти публіцистики Івана Нечуя-Левицького / Ярослав Поліщук // Холодний Яр. — Черкаси, 2008. — № 3. — С. 18–27.

Хаврусь, С. З витоків рідної землі : [генеологія роду письмен. І. С. Нечуя-Левицького] / Сергій Хаврусь // Корсун. часопис. — 2007. — № 17. — С. 42–47.

Хаврусь, А. «Нечуваний Нечуй» : [сторінками кн. Максима Тарнавського] / Андрій Хаврусь // Надросся. — 2016. — 5 лип. (№ 57–58). — С. 5.

Хаврусь, С. «Молитовник» у перекладі І. Нечуя-Левицького / Сергій Хаврусь // Земля Черкаська. — 2010. — 9 груд. (№ 50). — С. 3.

Осипчук, Н. «Всеобіймаюче око» — так називав Іван Франко Івана Нечуя-Левицького / Наталія Осипчук // Демократ. Україна. — 2009. — 6 лют. (№ 52). — С. 19.

Кирей, В. Зі Стеблева, де народився великий українець, видно набагато далі / Владислав Кирей // Черкас, край. — 2008. — 9 трав. (№ 36). — С. 16 ; Уряд. кур'єр. — 2008. — 1 квіт. (№ 60). — С. 12.

Нечуй-Левицький Іван Семенович. Життєвий та творчий шлях. Біографічні

статті [Електронний ресурс] / Укр Ліб. Бібліотека української літератури. — Текст. дані. — Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/bio/autor.php?id=16> (дата звернення: 06.06.17). — Назва з екрана.

**14 грудня
75 років з часу визволення м. Черкаси
від фашистських загарбників
(1943)**

Палали хмари. І Дніпро палав.
Грудневі ночі в загравах палали.
І хто не впав – підводився й ступав
На твердь земну.
В задимлені квартали.

М. Негода¹

14 грудня – пам'ятна дата в історії м. Черкаси. У цей день, 14 грудня 1943 року, місто було звільнене від німецько-фашистської окупації, яка тривала більше двох років.

Зазнавши нищівної поразки влітку 1943 року на Курській дузі, німецько-фашистське командування намагалося міцною обороною зупинити наступ радянських військ і зберегти за собою важливі економічні райони на схід від Дніпра. Одночасно ворог прискорив будівництво стратегічного оборонного рубежу, створивши тут так званий «Східний вал», частиною якого був Дніпро.

У «Східному валу» гітлерівське командування відводило Черкасам особливе місце. Це було одне з останніх великих міст, яке фашистські війська утримували на правому боці Дніпра в його середній течії.

Долаючи впертий опір німецько-фашистських військ, з'єднання Червоної Армії у кінці вересня-жовтня 1943 року підійшли до Дніпра і приготувалися до його форсування. Здійснення цієї операції було покладено на 52-у армію 2-го Українського фронту під командуванням генерала Костянтина Коротеєва. В ніч на 25 вересня у тилу противника поблизу Черкас були висаджені 3-тя і частково 5-та десантні бригади. Однак ця операція виявилася невдалою й багато наших десантників загинули чи потрапили в полон. Уцілілі десантні групи з'єдналися з місцевими партизанськими загонами, які діяли в той час у Черкаських лісах.

¹ Негода М. Відлуння : [вірш] / Микола Негода // Черкас. правда. – 1973. – 12 груд. (№ 289). – С. 3.

У ніч з 13 на 14 листопада, провівши разом з партизанами і десантниками операції по форсуванню Дніпра в районі Сокирного, Свидівка, Дахнівки та на східній околиці Черкас біля Змагайлівки, знищивши бойову охорону ворога, радянські частини зайняли північно-західну околицю Свидівка. 15–16 листопада, утримавши плацдарм в районі Свидівка, а 17–18 листопада розширивши його в результаті успішних спільних дій десантників та партизанських загонів К. К. Солодченка, Г. В. Іващенко і Т. Ф. Прокіна та перегрупувавши свої сили, радянські війська розпочали штурмувати Черкаси.

Напрямок головного удару забезпечувала 254-та стрілецька дивізія під командуванням спочатку полковника Д. Дричка, а потім М. Путейка, 294-та дивізія (полковник І. Сергєєв) та 373-я Миргородська (полковник К. Сазонов).

Командування поставило завдання – не просто вибити ворога з міста, а оточити і знищити його. Тому основні удари спрямовувалися як з південного сходу, так і південного заходу на залізничну станцію Хутори, щоб замкнути кільце. За невелике в ті часи місто майже місяць, цілих 24 дні точилися безперервні криваві бої. Чотири рази довелося нашим воїнам іти на штурм.

У районі Черкас радянським військам протистояли 4 дивізії і 4 артилерійські полки. Крім того, в районі Сміли і Канева гітлерівці мали значні резерви.

20 листопада, о 4-й годині, силами 254-ї та 373-ї дивізій розпочався загальний штурм міста, який виявився невдалим, наші війська понесли колосальні втрати. Перегрупувавши сили, в ніч проти 22 листопада без арtpідготовки наші війська знову пішли на штурм ворожих позицій у місті. Одним із перших увірвався на околиці Черкас протитанковий взвод сержанта І. Смірнова. Його бійцями було знищено 10 одиниць бойової техніки ворога і близько взводу піхоти. Однак і сам командир загинув. Наші війська обійшли ворога зі сходу й півдня, створивши так зване «мале кільце оточення». Проте забезпечити серйозний тактичний успіх і під час цього (другого) штурму не вдалося.

До того ж, кільце оточення не було повністю замкнутим, адже гітлерівці закріпилися на рубежі в районі села Дубіївка. Для швидшого розгрому ворога було вирішено посилити війська 52-ої армії і в ніч з 25 на 26 листопада вони пішли на новий (третій) штурм міста. 28 листопада вони увірвалися в Черкаси в районі цегельного заводу, завершивши повне оточення ворожого гарнізону.

Командування 52-ї армії запропонувало гітлерівцям скласти зброю. Однак німецьке командування відкинуло ультиматум. Бої за місто вступили в нову фазу свого розвитку: вулична боротьба поєднувалася зі спробами нацистів вирватися з оточення. Ворог перетворив Черкаси в майже неприступну фортецю. Для оборони використовувалися житлові й заводські будівлі, цегляні огорожі, у підвалах і на горищах були обладнані засідки

снайперів. Боротьба велася за кожний квартал, кожну вулицю, які брали не марш-кидками, а метр за метром.

30 листопада 1943 р. гітлерівським командуванням була здійснена спроба прорватися в місто із зовнішнього боку. Упродовж 5-ти днів не вщухала жорстока битва на південних і південно-східних околицях міста. Маючи тимчасову перевагу в силах, ворог наносив головні удари в напрямі залізничної станції.

У перших числах грудня, зосередивши значні сили, нацисти розпочали контрнаступ у напрямку шосе Сміла – Черкаси. Ціною великих втрат атаки ворога було відбито. У цих боях відзначилися бронебійники протитанкового взводу під командуванням Олексія Сурикова. Він вступив у бій з 24 танками і батальйоном піхоти, і вистояв. Старшина останньою гранатою підірвав себе разом з фашистами. По 10–20 ворожих танків одночасно атакували батарею старшого лейтенанта Валентина Подневіча. Тільки за дев'ять днів боїв його артилеристи знищили 11 танків, два «фердинанди», 2 батареї, 4 кулемети, бронетранспортер, до 200 гітлерівців. Командир загинув смертю героя.

Упродовж кількадедних запеклих боїв противника було знекровлено, його атаки захлинулися, спроби деблокування оточеного гарнізону з тріском провалилися. Перегрупувавши сили, радянські війська відновили тактичну перевагу і продовжили наступ безпосередньо в місті.

У центрі Черкас відважно воювали і загинули геройською смертю артилерист Володимир Молотков, танкісти Степан Чалов і Федір Лазарєв та інші. Вісім атак ворога відбили воїни першого батальйону 933-го полку капітана Михайла Пилипенка.

12 грудня наші війська розпочали вирішальний штурм міста. Одночасно було зроблено обхідний маневр з півдня, з району залізничного вокзалу, а також нанесений удар з острівців на Дніпрі. Відтак було забезпечено остаточний розгром ворога, і ранком 14 грудня 1943 року Черкаси були повністю звільнені від окупантів.

З визволенням міста переможно завершилася наступальна операція Червоної армії, яка увійшла в історію війни як Черкаська. Ця операція мала важливе значення, адже було створено третій за розміром (після Київського й Дніпропетровського) плацдарм на правому березі Дніпра. Цей плацдарм був успішно використаний радянськими військами під час здійснення Корсунь-Шевченківської операції.

Імена визволителів живуть у назвах вулиць міста, про їх подвиг розповідають експозиції музеїв. 9 травня 1975 року на братській могилі воїнів, які полягли в боях за Черкаси, відкрито меморіальний комплекс «Пагорб Слави» (автори проекту скульптори Г. Н. Кальченко, Е. М. Кунцевич,

Б. П. Микитенко, архітектори А. Ф. Іващенко, О. С. Ренькас). Десятиметрова статуя Вітчизни-Матері піднесена над братською могилою, в якій поховано 3621 воїна-визволителя та 22 партизани.

В пам'яті народній назавжди збережуться імена тих, хто віддав найдорожче – своє життя за рідну землю. Вони вічно живі.

ЛІТЕРАТУРА:

Страшевич, В. Б. Йшла війна народна : Черкаси в роки ВВВ 1941–1945 рр. / Василь Страшевич. – Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2013. – 179 с.

Страшевич, В. Б. Чотири штурми Черкас / В. Б. Страшевич // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2005. – Кн. 2. – С. 100–108.

Клименко, Т. А. Чотири штурми Черкас / Т. А. Клименко, В. Б. Страшевич // Місто. – 2008. – 17 груд. (№ 51). – С. 14.

Голиш, Г. Незабутня сторінка триумфу і трагедії / Григорій Голиш // Нова Доба. – 2014. – 16 груд. (№ 96). – С. 6–7.

Загоріна, Р. «Кривава прірва» : так називали німецькі солдати операцію з визволення Черкас від фашистських окупантів / бесіду з старш. наук. співроб. Черкас. обл. краєзн. музею Р. Загоріною вів М. Малінін // Вечірні Черкаси. – 2006. – 13 груд. (№ 51). – С. 16.

Останній штурм : хронологія подій // Молодь Черкащини. – 2008. – 10 груд. (№ 50). – С. 15.

Минуле згадують бійці : спогади фронтовиків – ветеранів Великої Вітчизняної війни, визволителів м. Черкаси. – [Кіровоград, 1998]. – 240 с. : іл.

Надточій, Я. Є. Партизани у боях за Черкаси / Я. Є. Надточій // Увінчані славою. – Черкаси, 2010. – С. 217–222.

Лазуренко, В. Пагорб Слави у місті Черкаси / В. Лазуренко, Ю. Вовкотруб // Лазуренко В. Без права на забуття. – Черкаси, 2005. – С. 249–264.

Сандул, В. О. Пагорб Слави у Черкасах : фотонарис / В. О. Сандул. – Дніпропетровськ : Промінь, 1983. – 47 с. : іл.

Зміст

Пам'ятні дати Черкащини у 2018 році.....	3
100 років з часу утворення Холодноярської організації (1918–1922).....	26
90 років від дня народження письменника М. Т. Негоди.....	32
120 років від дня народження громадсько-політичного діяча, письменника Ю. Ю. Горліса-Горського.....	37
100 років від дня народження поета М. К. Масла.....	41
75 років від дня народження художника Є. С. Найдена.....	46
75 років від дня народження художника Ю. П. Іщенка.....	50
100 років від дня народження журналіста І. Д. Рябоштана.....	53
100 років Черкаському обласному краєзнавчому музею.....	56
100 років від дня народження краєзнавця О. А. Найдю.....	60
250 років з часу національно-визвольного повстання Коліївщина.....	63
100 років з часу Звенигородського збройного повстання 1918 року.....	68
75 років від дня народження поета П. П. Линовицького.....	72
80 років від дня народження заслуженого працівника культури України Л. П. Капкаєвої.....	76
75 років від дня народження співачки Р. О. Кириченко.....	79
180 років від дня народження письменника І. С. Нечуя-Левицького.....	83
75 років з часу визволення м. Черкаси від фашистських загарбників.....	88